

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Poradenství a jeho význam v náhradní rodinné péči

Vedoucí práce : Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D

Autor práce : Nikola Lajpertová

Obor : Sociální a charitativní práce

Studium: Prezenční

Ročník : 4

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejné části databáze STAG provozovanou Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby tutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

17. března, 2011

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph. D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod	5
1 Historický vývoj.....	6
2 Jednotlivé formy náhradní rodinné výchovy	10
2.1 Adopce	10
2. 1. 1 Zahraniční osvojení	13
2. 1. 2 Projekt pomoci na dálku	13
2.2 Pěstounská péče	15
2.2.1 Příbuzenská pěstounská péče	16
2.2.2 Poručenská pěstounská péče	16
2.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	17
3 Psychologická diagnostika v náhradní rodinné péči	20
3.1 Psychologická diagnostika	20
3.2 Psychologické vyšetření žadatelů	22
3.3 Příprava žadatelů	22
4 Poradenství pro náhradní rodiny	25
4.1 Na čem je postaveno poradenství pro náhradní rodiny?	26
5 Kluby pro náhradní rodiny	27
6 Identita osvojených dětí	29
6.1 Co je identita?	29
6.2 Poruchy identity	30
6.3 Oznámení původu – z pohledu náhradních rodičů	31
6.4 Oznamovatel původu	33
6.5 Změna identity	34
7 Psychická deprivace a náhradní rodinná péče	37
7.1 Schémata psychické deprivace	37
7.2 Náhradní rodinné péče v případech deprivovaných dětí	39
8 Kazuistiky	41
Agáta	41
Tomáš	43
Anička.....	46
Jan	49
Libor	51
9 Vyhodnocení dotazníku	55
Závěr	59
Seznam použitých zdrojů	60
Přílohy - I.	64
II.	67
Abstrakt	72
Abstract	73

Úvod

Úvodem práce bych ráda uvedla důvod, proč jsem si toto téma vybrala.

Za léta svého studia jsem během praxe měla mnoho možností navštívit různá zařízení, nahlédnout do jejich fungování a výsledků, které jejich práce měla. Mého srdce se nejvíce dotkla praxe v kojeneckém ústavu a poté ve Středisku ROSA, které pomáhá ohroženým dětem a jehož náplní je mimo jiné i poradenství pro náhradní rodiny. Od té doby jsem měla jasno. Věděla jsem, v jaké sféře sociální oblasti chci získávat a následně uplatňovat své znalosti. A proto se věnuji v následujících stránkách problematice náhradní rodinné péče.

Konkrétně je mým cílem zaměřením se na význam psychologického poradenství v situacích, které mohou v náhradní rodině nastat, budu věnovat pozornost problematikám otázkám identity a také psychické deprivace, potřebnosti odborné pomoci při řešení problémů, které se ve vytváření nových vztahů v náhradní rodině mohou vyskytnout.

Prostřednictvím kazuistik a dotazníku potvrdím nebo vyvrátím důležitost poradenství pro rodiče.

Je důležité uvědomit si, že dobro dětí se týká nás všech. Všechny děti, bez rozdílu pleti, národnosti či náboženství si zaslouží být milovány.

Z toho důvodu mám obzvláštní slabost pro motto SOS dětských vesniček :
„Svět v budoucnu bude takový, jaké jsou děti dnes”.

Těmito slovy, která by měla být poselstvím pro lepší zítřky končím úvodní slova a obracím pozornost na následující strany.

1 Historický vývoj

První kapitolu věnuji stručnému historickému vývoji, neboť považuji za vhodné představit náhradní rodinnou péči v dobách dávno i nedávno minulých.

S ochranou narozených dětí se setkáváme již v Chamurapiho zákoníku, kde je zachován trest za usmrcení potomka.¹

„Kdo tak učinil, musel pak mrtvolu dítěte po tři dny a tři noci chovat v náručí. Na vykonání trestu dohlížel zvláště pověřený strážce.“²

Jak k problematice přistupovaly jiné starověké civilizace?

Zákonnou formu dostalo osvojení ve starém Římě, konkrétně v době republiky. V zákoně stálo : „*adoptio naturam imitatur*“, jednalo se o charakterizaci vztahu mezi osvojeným dítětem a osvojitelem. Bylo myšleno, že vztah mezi nimi je podobný vztahu mezi vlastním dítětem a jeho rodiči. Podle tohoto římského práva byly poté formovány právní podmínky osvojení ve všech pozdějších právních evropských zemích.³

Děti a nalezince

První historicky zmíněný nalezinec založili v Miláně roku 787 a to na podnět tamního biskupa. V tomto nalezinci se pečovalo o dítě do jeho 8 let.⁴

Roku 1198 zřídil papež Inocent III. v římském klášteře otočné zařízení, kam se mohlo odložit nechtěné dítě - dá se tak říci, že se jednalo o předchůdce dnešních babyboxů. Toto zařízení mělo v různých jazycích, různá označení - latinsky - *torno*, italsky – *ruoto*, francouzky – *tour*. V běhu času se otočná zařízení instalovala do dalších institucí, používala se po celá staletí.⁵

Bohužel, ani když bylo dítě přijato do nalezince nemělo zcela vyhráno. Tehdejší doba byla krutá pro dospělé lidi, natož pak pro malé děti, které se neuměly bránit. Úmrtnost se pohybovala okolo 70%. Ovšem nepříznivé podmínky a důsledky

1 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s.10.

2 Tamtéž, s. 10.

3 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s.16.

4 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 12.

5 ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchova*, s. 65.

chudoby – nemoci, nedostatek výživy a problematická hygiena – nebyly tím jediným viníkem za tímto vysokým číslem. Důležitou roli hrálo i psychické strádání opuštěných dětí.⁶

Jak se situace vyvíjela na českém území?

V 16. století byl Italy žijícími v Praze zřízen Vlašský špitál, což byla první instituce pro osiřelé děti u nás. Bojoval se značnými finančními problémy.

„Pokus o státní instituci následoval až v roce 1762. Dekretem z 15. ledna onoho roku jej nařídila Marie Terezie. Ona a zejména Josef II. v prvních letech vlády byl zastáncem kolektivní výchovy sirotek v ústavech.”⁷

Později se instituce rozrostly a v roce 1883 se jich na území Čech nacházelo 21. Problémem však byla stále vysoká úmrtnost. Dosahovala okolo 50% v pražském nalezinci. Myslitelé a novátoři té doby si proto začali pokládat otázku, jak se může tato situace řešit. Odpověď byla nasnadě – situace se dala řešit levněji a humánněji. To dalo vzniknout něčemu, co bychom dnes nazvali pěstounskou péčí, kterou umožňoval vládní dekret. Bylo požadováno následující – vysvědčení způsobilosti a jiné příjmy rodiny. Pěstounky byly spíše ženy z chudších poměrů a díky tomu byla odměna pár zlatých o dost lákavější. Tyto zlatáky byly propláceny na potvrzení faráře, který se každý měsíc musel předsvědčit, že dítě dosud žije. Výplatním místem byl nalezinec.⁸

Jak šel čas, vznikaly další kláštery rozličných řádů. Stát do situace zasáhl až roku 1901 a to zákonem o ústavní péči o mládež. Na jeho základě byly zřízeny v Uherském království dětské domovy (první v Košicích a Rimavské Sobotě). Do předání dětí byla jejich domovská obec povinna se o ně postarat. Situace v těchto zařízeních téměř volala ideální atmosférou pro vznik citové deprivace. Domov byl povinen z vlastní iniciativy pečovat o to, aby děti co nejdříve odešly do osvojení nebo pěstounské péče. Výživné platil stát do věku sedmi let dítěte a od toho věku do patnácti let, pak výdaje přebírala domovská obec.⁹

6 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 13.

7 Tamtéž, s. 13.

8 Tamtéž, s. 14.

9 Tamtéž, s. 15.

Do první světové války můžeme nakonec zaznamenat alespoň nějaký krok kupředu. V 1902 byl Zemským výborem v Čechách pro děti a mládež sirotčí fond a od roku 1904 v jednotlivých okresech vznikají Okresní komise pro péči o mládež. Úkolem této komise byla péče o opuštěné a osiřelé děti. Roku 1908 vzniká ve Vídni Ústřední péče o mládež a následně u nás Česká zemská komise. Tyto komise – bez finanční podpory státu – sdružují dobrovolníky a řídí činnost v jednotlivých komisích péče o mládež. Na konci první světové války mají pod svou správou 15 ústavů.¹⁰

Období 1. republiky umožňovalo pěstounskou péči v několika formách. U nás bylo možno vidět aktivity Podpůrného fondu legionářského, který nechal vybudovat „Dům dětství“. Tato instituce ale zanikla 1. září 1923. Za tohoto období, které přálo rozvoji osvojení a pěstounské péče, vznikly dětské domovy. Dítě z nich, po krátkém pobytu, odcházelo do osvojení.¹¹

Největší projekt pěstounské či hostitelské péče byl uskutečněn britským úředníkem Nicholasem Wintonem. Rozhodl se, že pomůže ohroženým židovským dětem, které byly v Protektorátu Čechy a Morava. Tato nebezpečná akce začala 21. června 1939, kdy začaly platit norimberské zákony (podle těchto zákonů byl za Žida považován každý, kdo pocházel nejméně z tří židovských prarodičů). Akce byla zastavena 1. 9. 1939, kdy nacisté nedovolili odjezd 250 dětí, které byly u vlaku připravené na odjezd. Co se výběru pěstounů na britské straně týká, nebyl téměř prováděn. Přijata byla každá nabídka o péči. Po válce se jich do Československa vrátilo jen velmi málo.¹²

Nedávná minulost a současnost

U nás se po II. světové válce dávala přednost spíše kolektivní výchově. Potlačována byla rodinná výchova. Pěstounská péče byla zrušena roku 1950. Pokud už byla umožněna, tak jen na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny. Ovšem je důležité zdůraznit jeden paradox : pěstounská péče byla záležitost většinou chudších

10 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 28.

11 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 15.

12 Tamtéž, s. 17.

rodin. Oficiálním tvrzením bylo, že s uskutečňováním cest k socialismu bude méně nechtěných dětí a i méně rodinných problémů. Byla zdůrazňována výchova „kolektivu kolektivem“.¹³

*„Když byla zákonem o rodině z r. 1963 rodina znovu uvedena na první místo mezi výchovnými institucemi, otevřela se nová perspektiva adopci a pak i pěstounské péči a dalším formám náhradní péče o dítě.“*¹⁴

Mezníkem se stalo přijetí Haagské úmluvy. Jaký je její význam? Jde o možnost osvojení si dítěte v zahraničí. Je upravena Úmluvou o právech dítěte.¹⁵

Důležitým faktorem je sociálně-právní ochrana dětí, které se budu věnovat jen velmi stručně. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí nabyt platnost 1. dubna 2000 zákon č. 359/1999. Tento zákon vyjadřuje povinnost státu postarat se o blaho dítěte, jak vyplývá z mezinárodních smluv, kterými je stát vázán. Sociálně-právní ochrana dětí funguje dnes jako nástroj k ochraně a prosazování zájmů nezletilých osob, v zájmu jejich zdravého vývoje. Na území České republiky provádí sociálně-právní ochranu dětí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, orgány kraje a pověřené právnické nebo fyzické osoby.¹⁶

13 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 21.

14 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 21.

15 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 22.

16 TOMEŠ, I. a kol., *Sociální správa*, s. 152 - 155.

2 Jednotlivé formy náhradní rodinné péče

Každý odpovědný stát spatřuje svou budoucnost v dětech. Převážná většina rodičů vynakládá veškeré své úsilí, aby svým dětem mohli dát to po čem jejich ratolesti touží a připravují je na život. Ovšem můžeme se setkat i s případy, kdy se rodiče o dítě nebyli schopni postarat. Selhali ve svém rodičovském poslání a bylo nutné jim dítě odebrat z dosavadního prostředí. V České republice žije mimo svou biologickou rodinu 22 000 dětí a tyto děti mají možnost druhé šance - v náhradní rodině. Kromě těchto dětí jsou tu ještě páry, které nemohou mít své vlastní dítě. I oni nacházejí svou druhou šanci v náhradní rodinné péči. Náhradní rodinná péče je tedy druhá šance pro dítě i pro bezdětné manžele.

Ještě než začnu představovat formy náhradní rodinné péče, měla bych vysvětlit, co tento pojem znamená.

„Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounské péče.“¹⁷

Rozdělení náhradní rodinné péče podle Kovaříka (1996):

2.1 Adopce (Osvojení)

Adopce pochází z latiny – *ad* – *optio* – vyvolit si. *Opce* – právo svobodné volby. Může znamenat také vzít za své – převzít odpovědnost a přitom ponechat svobodu.¹⁹

17 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 31.

18 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 32.

19 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 2.

V řeči zákona se jedná o nejvyšší možnou formu náhradní rodinné péče. Její právní vymezení nacházíme v § 63 - 74 zákona č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších právních zákonů.²⁰

Výše zmíněný zákon mluví o osvojení a o nezrušitelném osvojení, ale obyčejní lidé jej znají jako adopci.

*„ Osvojení může být zprostředkováno prostřednictvím Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně podle pravidel stanovených zákonem a Haagskou úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kdy je třeba k tomuto úřadu podat oficiální žádost a doložit všechny potřebné dohody. ”*²¹

Osvojitelé (lidé, kteří dostanou dítě do náhradní rodinné péče), mají nejen stejná práva, ale i povinnosti, jaká mají biologičtí rodiče dítěte. Pokud biologičtí rodiče s osvojením souhlasí, tyto práva a povinnosti zanikají. Žádost o osvojení může být podána manželskou dvojicí, jedním z manželů (pokud s tím druhý manžel souhlasí) a ve výjimečných případech může žádost podat i osoba, která je dlouhodobě bez partnera, tj. samožadal-ka.²²

*„ Osvojit lze pouze dítě tzv. právně volné. Co to v praxi znamená? Možnost osvojení se týká jen dítěte, u něhož rodiče/zákonní zástupci podepsali písemný souhlas s tímto právním aktem, tedy se jej de facto z psychologického pohledu dobrovolně zříkají. ”*²³

Zákon rozlišuje dvě základní formy adopce :

- **„Zrušitelná” adopce** - tzv. osvojení I. stupně, můžeme jej znát pod pojmem zrušitelné. Donedávna u zrušitelného typu osvojení platilo, že se v tomto případě osvojitelé nezapisovali do knihy narození příslušné matriky a následně do rodného listu dítěte jako jeho rodiče. Od roku 2006 platí ovšem novela zákona o rodině. Ta stanovuje, že i při této formě osvojení, jsou osvojitelé uvedeni jako rodiče dítěte. Tato adopce je používána v případech přijetí dítěte mladšího jednoho roku.

20 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

21 Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Adopce jsou pod drobnohledem úřadů*. [online].[cit.: 2007-06-14]. Dostupné na WWW:< [http:// www.mpsv.cz/cs/4283](http://www.mpsv.cz/cs/4283)>.

22 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 43.

23 Tamtéž, s. 43.

- „**Nezrušitelná**“ adopce - tzv. osvojení II. stupně. Když soud pravomocně rozhodne, toto osvojení nelze zrušit. Jedná se o rozhodnutí jež je nezvratné, lze osvojit jen dítě starší jednoho roku.²⁴

„Osvojení, vyjma osvojení nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.“²⁵

Důsledkem zrušení osvojení znovu vznikají vzájemná práva a povinnosti s původní rodinou osvojence. Tímto rozhodnutím začne osvojenec nosit své původní příjmení.²⁶

Problematika adopce :

" Jak vyplývá ze statistik, počet žadatelů o adopci v České republice přesahuje počet adoptovaných dětí. Zjednodušeně řečeno, poptávka převyšuje nabídku."²⁷

Následující tabulky umožňují náhled do situace v letech 2000 – 2004.

Tab. 1

Počet žadatelů o osvojení

Rok	2000	2001	2002	2003	2004
Počet	1 969	2 100	2 369	2 440	2 524

Zdroj: MPSV

Tab. 2

Počet osvojených dětí

Rok	2000	2001	2002	2003	2004
Nezrušitelné	1 492	1 323	1 297	1 204	1 154
Zrušitelné	169	158	123	115	143

Zdroj: MPSV

24 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 33.

25 Zákon č. 94/1963, o rodině, § 73, odst. 1, v platném znění.

26 Tamtéž.

27 Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Adopce jsou pod drobnohledem úřadů*. [online]. [cit.: 2007-06-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4283>>.

2.1.1 Zahraniční osvojení

V současnosti je možné osvojit si dítě ze zahraničí.

U nás je možné od 1. 3. 2000 - kdy stoupila v platnost úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodních osvojení (vypracována a schválena byla Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého). Tento zákon společně se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí umožňuje adopci do zahraničí.²⁸

O zahraniční adopci lze uvažovat, pokud se za 6 měsíců nepodaří najít pro dítě vhodnou rodinu v ČR. Co je, ale nutno říci : adopce je finančně náročná - notářsky hrazené překlady do země, kde se dítě narodilo, návštěvy dítěte. Podle Úmluvy o právech dítěte je upřednostňována rodina v ČR, jelikož každé dítě má právo vyrůstat v rodné zemi.²⁹

2.1.2 Projekt pomoci na dálku

Projekt pochází od Humanistického hnutí a je zaměřen na pomoc dětem, které žijí v chudobě. Cílem je zajistit vzdělání, které jim jejich rodiče nemohou poskytnout, nemohou si dovolit hradit školné. Dítě i nadále žije ve své zemi, se svou rodinou. Adoptivními rodiči se může stát i celá skupina (školní třída), či organizace. Tito lidé financují studium vybraného dítěte. Posláním financí mu tak pomáhá žít důstojný život. Adoptivní rodina je informována o jeho výsledcích, vyměňují si fotografie a dopisují si.³⁰

„Češi a Češky „adoptovali“ více než 20 000 dětí z chudých zemí Afriky, Asie nebo východní Evropy.“³¹

Pomoc na dálku má svou výhodu pro člověka, který se rozhodl financovat dítě z chudé země. Tou výhodou - na rozdíl od jiných projektů - je konkrétní vybrání si

28 *Osvojení a zahraničí.* [online]. [cit. není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici>>.

29 *Osvojení a zahraničí.* [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici>>.

30 *Češi už na dálku adoptovali tisíce dětí.* [online]. [cit.: 2007-07-13]. Dostupné na WWW: <<http://domaci.ihned.cz/c1-21607150-cesi-uz-na-dalku-adoptovali-tisice-deti>>.

31 Tamtéž.

dítěte. Člověk má díky tomu přehled, kam peníze jdou. V České republice adopci na dálku provozuje asi 20 organizací - např. Arcidiézní charita, ADRA či Humanistické centrum Narovinu.

Např. přes Arcidiézní charitu v Praze Češi podpořili celkem 16 212 dětí.

Konkrétně :

Tab. 3.

11 458 dětí	Indie
4 059 dětí	Uganda
241 dětí	Thajsko
137 dětí	Zambie
9	Lotyšsko

Zdroj : <<http://domaci.ihned.cz>>

Čistě pro zajímavost uvádím i výši finančních příspěvků :

Tab. 4.

Indie	4 900 Kč, ročně
Uganda	7 000 Kč, ročně
Zambie	8 000 Kč, ročně

Zdroj : <<http://domaci.ihned.cz>>

Nyní pár informací, které s adoptí souvisí. Co se pro dítě mění :

- po osvojení získá příjmení rodičů (osvojitelů),
- dítě má příbuzenský vztah s ostatními příbuznými,
- osvojení je možné jen dokud je dítě nezletilé,
- osvojit si nelze nenarozené dítě,
- dítě musí být tzv. *právně volné*,
- dítě si může osvojit manželská dvojice nebo jedinec,
- soud rozhoduje o osvojení, a to na návrh osvojitele,
- mezi osvojitelem a dítětem musí být věkový průměr – přiměřený.³²

³² *Základní pojmy - adopce (osvojení)*. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/zakladni-pojmy/>>.

2.2 Pěstounská péče

Druhou, nejčastěji používanou formou náhradního rodičovství je pěstounská péče.

Jeho původ je ve slovesu „pěstovat“ - nechat růst, odstraňovat plevel, aby rostlinky rychleji rostly, nechat potřebnou svobodu a napomáhat vývoji. V žádném případě to neznamená, že bychom měli utrhnout stonek rostliny, aby rychleji rostly. Důsledkem toho bychom je dříve nebo později vykořenili.³³

To bylo malé objasnění pojmu pěstovství a nyní jeho ukotvení v zákonech. Jedná se o zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní podpoře ve znění pozdějších právních předpisů a v právních předpisech o sociálním zabezpečení.³⁴

V současnosti se má situace tak, že z dětí svěřených do náhradní rodinné péče je přibližně třetina svěřených v péči pěstounů. Pěstounská péče přichází na řadu v okamžiku, kdy zájem biologických rodičů o dítě trvá a nesouhlasí s adoptí, v té chvíli je pěstovství tou nejlepší variantou. Při náhledu do současné právní úpravy zjistíme, že v případě absence institutu pěstounské péče, dětí, které nejsou právně volné a jejich biologičtí rodiče se o něj přitom nemohou starat, by musely být umístěny do ústavní výchovy.³⁵

Dělení pěstounské péče : Individuální a skupinová.

Individuální pěstounská péče se uskutečňuje v klasickém rodinném prostředí.

Skupinová pěstounská péče je realizována v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Dalšími formami pěstounské péče jsou :

- **Příbuzenská pěstounská péče**
- **Poručenská péče**
- **Pěstounská péče na přechodnou dobu**³⁶

Těmto formám se budu věnovat jen zčásti v následujících řádcích:

33 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 2.

34 Zákon č. 359/1999 Sb., o rodině, v platném znění a zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.

35 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 46.

36 Tamtéž, s. 52 – 64.

2.2.1 Příbuzenská pěstounská péče

Tato forma je realizována příbuznými dítěte. Tu vykonávají především prarodiče dítěte.

Ovšem má své nevýhody :

- jsou spíše neochotni vyhledávat odbornou pomoc, i když by jí bylo zapotřebí,
- problém je také vyšší věk prarodičů. Obtížněji navazují kontakt se světem a problémy, které dítě překonává. Právě díky generačním rozdílům.³⁷

2.2.2 Poručenská péče

Poručník se stává zákonným zástupcem. Jedná se o staronovou verzi náhradní péče a novou úpravu přinesla novela zákona o rodině z roku 1998. Poručníkem mohou být zvoleni i manželé pokud, rodiče dítěte zemřeli, nemají právní způsobilost a pokud soud ustanoví dítěti opatrovníka. Poručníkem dítěte ustanoví soud osobu na doporučení biologických rodičů, pokud toto rozhodnutí není v rozporu se zájmy dítěte.³⁸

„V případě poručenství podléhá jakékoli rozhodnutí nového zákonného zástupce (poručníka) v podstatných záležitostech týkajících se dítěte schválení soudu!“

³⁹

Soud zasahuje v případech, kdy se manželé, kteří plní funkci poručníků, rozvedou. V těchto případech rozhodne, zda-li budou i nadále funkci vykonávat oba manželé, pokud nedojde k domluvě, soud jednoho z poručníků funkce poručníka zproští. Soud může poručníka zprostit funkce poručníka na jeho návrh. Poručník může být zbaven poručenství pokud se stane nezpůsobilým nebo pokud porušuje povinnosti.

⁴⁰

³⁷ *Hlavní formy náhradní rodinné péče.* [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=369&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=369&par[lang]=CS)>.

³⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

³⁹ GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 53.

⁴⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

2.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Novela zákona o sociálně - právní ochraně dětí od 1. 6. 2006 přinesla novou formu náhradní rodinné péče.⁴¹

Tato forma se může použít, pokud se biologičtí rodiče nejsou dočasně schopni vykonávat práva a povinnosti rodičů. O umístění do tohoto typu pěstounství rozhoduje, ostatně jako u ostatních typů pěstounské péče, soud. Jejím smyslem by mělo být : poskytnutí času rodičům na vyřešení problémů, diagnostika, terapie a další prognóza vývoje dítěte.

Pro jaké skupiny dětí je tento druh náhradní rodinné výchovy určen ?

- děti, které mají vlastní biologickou rodinu či alespoň jednoho z rodičů,
- děti mladých, nezralých matek, které zatím nejsou schopny plnit zodpovědně svou rodičovskou roli,
- děti drogově závislých matek, které potřebují čas na doléčení,
- děti žijící v rodině dlouhodobě nefunkční,
- děti, jejichž rodina je dlouhodobě vážně ohrožena pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu,
- děti, které náhle onemocní závažnou nemocí a jejichž rodina či jeden z členů - obvykle matka - tuto zátěž dočasně nezvládá,
- děti vykazující masivní a dlouhodobější poruchy chování,
- děti, které jsou vráceny z neúspěšné formy NRP.⁴²

Na závěr shrnuji to, co je pro pěstounskou péči typické :

- pěstounská péče zaniká zletilostí,
- pěstouni mají právo zastupovat dítě jen v omezeném rozsahu (v každodenních záležitostech). Ovšem, když se má řešit něco zásadního (např. na jakou školu dítě půjde nebo volby povolání), neobejdou se pěstouni bez zákonného zástupce, respektivě bez jeho souhlasu. Zpravidla těmito zástupci bývají biologičtí rodiče,

41 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

42 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 54-59.

pobírají dávky státní sociální podpory, tzv. dávky pěstounské péče. Někdy se to stává mocnou motivací k pěstounství, ale jen ve vzácných případech. Někdy si pěstouni berou do své péče více než jedno dítě, zpravidla to bývá postupně.⁴³

„Odměna náleží ve výši 2,4 násobku částky na osobní potřeby pěstouna při péči o jedno až tři děti. Za každé další dítě se odměna zvyšuje o 0,6 násobek uvedené částky a při péči o zdravotně postižené dítě nebo o dítě, které vyžaduje mimořádnou péči, ale odměna se zvyšuje o 0,3 násobek této částky na každé dítě. Výše odměny po odpočtu daně z příjmu, pojistného na veřejné zdravotní pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nesmí činit méně než částku, na kterou by pěstoun měl nárok podle zvláštního právního předpisu.“⁴⁴

Podobně jako adopce i pěstounská péče má své trhliny, které je potřeba nezanedbat a řešit je. Její slabinou je nedostatečná připravenost a průběžná příprava. Po vzoru Velké Británie se proto ministerstvo práce a sociálních věcí snaží tuto situaci změnit. Velká Británie je považována za zemi, v níž je systém pěstounské péče nejrozvynutější. Asociace pro adopci a pěstounství je největší britskou organizací, má třiceti letou zkušenost a Občanské sdružení v České republice Člověk hledá člověka jí získalo jako partnera pro řešení výše zmíněných problémů. Základním pilířem je vytvoření a realizace unikátního vzdělávacího programu, jehož vznik byl umožněn díky mezinárodnímu projektu. Podporu čerpá z prostředků Evropských sociálních fondů, Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a také podpoře Nadace Terezy Maxové dětem.⁴⁵

„Občanské sdružení Člověk hledá člověka připravilo vzdělávací program jediný tohoto druhu u nás, který bude zahrnovat 19 vzdělávacích modelů s tématy jako např. nábor a příprava pěstounů, práce s dětmi z jiného sociokulturního prostředí, pěstounská péče pro děti se speciálními potřebami, zvládání problematického chování dětí v pěstounské péči, podpora a doprovázení pěstounských rodičů apod.“⁴⁶

Výsledkem projektu bude ucelený a obsáhlý vzdělávací program. Vyškolení

43 *Základní pojmy - pěstounská péče*, [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>>.

44 Zákon č. 359/1999, o sociálně – právní ochraně dětí, § 46, odst. 2.

45 Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Účinná podpora pěstounů a ohrožených rodin podle britského vzoru*. [online]. [cit.: 2009-11-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7896>>.

46 Tamtéž.

lektoři pak budou po celé republice šířit mezi pracovníky v neziskových organizacích, pěstouny a sociálními pracovníky užitečné informace, které mají za cíl zlepšení stávající situace. Ideálem tohoto projektu je začlenění programu do celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků.⁴⁷

47 *Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti NRP a práce s ohroženou rodinou.* [online]. [cit.: 2009-12-3]. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/novinky/vyuziti-zkusenosti-z-velke-britanie-pri-rozvoji-vzdelavani-v-oblasti-nahradni-rodinne-pece-a-prace-s-ohrozenou-rodinou.html>>.

3 Psychologická diagnostika v náhradní rodinné péči

„Každý, kdo se rozhodne adoptovat, musí počítat s tím, že o 90 % přibude starosti a zbytek bude tvořit neopakovatelné štěstí.“⁴⁸

Na začátek bych ráda poznamenala skutečnost, že biologickým rodičem se může stát většina z nás, máme pro to předpoklady. Být ovšem rodičem náhradním, je podle některých dovednost vyšší úrovně.⁴⁹

Náhradní rodiče dospěli ke svému rodičovství jinou cestou, někteří během ní zažili opakovaná zklamání při snaze o biologické rodičovství. Střídali se u nich stavy bezmoci a naděje. Krokem vpřed a vystoupením z toho kolotoče je právě adopce.⁵⁰

Adopce nebo pěstounská péče jim poskytuje druhou naději ke splněnému dítěti. Před samotným převzetím dítěte do péče musí uchazeči o náhradní rodinnou výchovu projít procesem na jehož konci se dočkají vytouženého dítěte. V České republice tato povinnost spadá podle zákona pod krajské úřady nebo Ministerstvo práce a sociálních věcí. Nejedná se o lehký úkol, jelikož v současné době je mnoho žadatelů (nabídka převyšuje poptávku, jak bylo zmíněno již výše) a úřady - ani při nejlepší vůli - nejsou proto schopné, zabývat se dopodrobna každým případem.⁵¹

To neznamená, že by pracovníci svou práci jakkoli zanedbávali, jen to ukazuje mezery v systému náhradní rodinné péče, které je třeba zalátovat a ministerstvo práce a sociálních věcí na tom pracuje svými projekty (viz. kapitola Jednotlivé formy náhradní rodinné péče).

O procesu, který následuje od okamžiku kdy se manželský pár rozhodne osvojit si dítě, bude následující kapitola.

3.1 Psychologická diagnostika

Součástí procesu zprostředkování náhradní rodinné péče je psychologická diagnostika a

48 ULČOVÁ-GALLOVÁ, Z., *Nepłodnost – útok imunity*, s. 114.

49 ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, s. 65.

50 GJURIČOVÁ, Š, KUBIČKA J., *Rodinná terapie*, s. 95.

51 Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Adopce jsou pod drobnohledem úřadů*. [online]. [cit.: 2007-06-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4283>>.

poradenství. Tato část následuje po podání žádosti o osvojení či k pěstounské péči. Krajský úřad posoudí zdravotní stav žadatelů posudkovým lékařem a zajistí přípravu na přijetí dítěte. Po ukončení této přípravy následuje psychologické vyšetření. Účelem vyšetření je posouzení vhodnosti a jejich přepokladů pro dítě. Touto přípravou procházejí všichni žadatelé o náhradní rodičovství.⁵²

Ze strany MPSV jsou v Doporučeném metodickém rámci pro realizaci přípravy (2006) cíle přípravy vymezeny takto :

1. poskytnout žadatelům přístupnost a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče,
2. umožnit žadatelům utvořit si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního“ dítěte,
3. získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.⁵³

Existují základní programová témata, za jejichž pomoci by měly být naplněny výše zmíněné cíle :

- charakteristiky dětí umístěvaných do náhradní rodinné péče,
- specifika péče o děti v náhradní rodinné péči,
- problematika péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, smyslový handicap, masivnější poruchy chování),
- otázky zátěže dítěte z biologické rodiny (závislosti, onemocnění, sociální nepřizpůsobivost),
- sociálně - právní témata NRP,
- zprostředkování NRP, soudní řízení,
- psychologie dětí v náhradní rodinné péči (základy vývojové psychologie, otázky identity),
- dopad dosavadní životní historie dětí na jejich psychiku - chování a prožívání (zejména problematika psychické deprivace, ale také např. specifika dětí týraných, sexuálně zneužívaných),

52 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 80.

53 Tamtéž, s. 80.

- role náhradního rodiče v životě dítěte včetně rozdělení rodičovských rolí,
- otázky účasti biologické rodiny dítěte v NRP (kontakt s biologickými rodiči a vytváření obrazu o jejich osobách),
- řešení náročných krizových situací,
- problematika reakce a přístupu vlastních dětí, spoluúčast rodiny žadatelů, specifika péče o etnický odlišné děti.⁵⁴

3.2 Psychologické vyšetření žadatelů

Jedním z cílů cílem je vyloučení závažné psychopatologie (jako jsou poruchy osobnosti či neurózy). Poradenští psychologové by se měli umět zaměřit i na otázky „nepatologické“ výbavy žadatelů, zejména na vlastnosti. Na základě osobních předpokladů, jako jsou psychická stabilita, prosociálnost a aktivní postoj k životu, bychom měli být schopni určit na kolik jsou žadatelé schopni k výkonu kvalitního rodičovství. Poradci dodržují i zde zásadu, že se nehledá vhodné dítě pro rodiče, hledají se vhodní rodiče pro dítě. Pokud žadatelé projdou odborným posouzením úspěšně, obdrží následně správné rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo zařazení do evidence žadatelů stát se vhodnými pěstouny. Neúspěšní žadatelé mají možnost se proti rozhodnutí odvolat do 15 dnů od obdržení rozhodnutí. Díky široké dostupnosti psychologických služeb a přípravné spolupráci je psychologem zamítnutých žádostí malé procento, přibližně 5 - 10 %.⁵⁵

3.3 Příprava žadatelů

Všechny informace, které se v poradenství poskytují, by měly být zprostředkovány jasnou a srozumitelnou formou, jelikož posláním této přípravy je poskytnout budoucím osvojitelům či pěstounům míru informací o potřebách dítěte, vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí

⁵⁴ GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 80 -81.

⁵⁵ GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 84

dítěte.⁵⁶

*„V programu by neměly chybět ani interaktivní bloky, kdy se žadatelé sami aktivně zapojují se svými názory, postoji a myšlenkami.“*⁵⁷

Příprava budoucích náhradních rodičů by se měla skládat ze dvou částí – teoretické a praktické. Část teoretickou tvoří odborné přednášky. Část praktická se uskutečňuje během vícedenních setkání, které jsou pořádány nejčastěji o víkendech. Rozsahy jednotlivých bloků se mohou lišit podle kraje, ale také podle poskytovatele příprav. Také se dá lišit stupněm obtížnosti zvolené formy náhradní rodinné péče. Jedná se především o oblasti jako rodičovské kompetence, komunikační schopnosti a odolnost vůči stresu.⁵⁸

Vhodnou formou k tomuto účelu je částečně strukturovaná diskuse, která je moderována odborným pracovníkem. Díky tomu si člověk vytvoří hlubší vhled do problematiky. Při debatě dostane každý z účastníků o realizaci náhradní rodinné péče možnost projevit svůj názor, vyslechnout si názory svých kolegů, společně pak mohou popřemýšlet o výhodách či nevýhodách řešení. Během těchto sezení se také posiluje seběvědomí a poznání názoru partnera, což může vézt k diskuzi nad daným tématem. V závěru kurzu, žadatelé hodnotí obsah a přínos tohoto poradenství. Kromě zmíněné možnosti prodiskutovat různé formy řešení problémů, které by mohly nastat, považují za velký klad setkání s některými osvojiteli či pěstouny. Díky tomu mají neocenitelnou možnost podebatovat nad praktickými stránkami života po přijetí dítěte do rodiny, zeptat se na jejich „normální“ den. Výhoda tkví v tom, že mohou vidět, jak náhradní rodina funguje v praxi. Jinými slovy – setkají se s lidmi, kteří si prošli tím samým, čím si nyní procházejí uchazeči, jen jsou již o kus dál na své cestě a zažívají tak radosti i starosti realizace náhradní rodinné péče. Je ovšem důležité nezapomenout vytyčit role zúčastněných osvojitelů – musí být bráni jako externí lektori, nikoli jako garanti kurzu.⁵⁹

„V závěrečném víkendu se počítá s návštěvou sociálních pracovníků příslušných okresních úřadů, kdy ve 2 hodinovém setkání hovoří s účastníky o

56 KOTEK, M., ROTREKLOVÁ, E. a WESSELÁ, V., Příprava budoucích pěstounů a osvojitelů na přijetí dítěte do rodiny, *Náhradní rodinná péče*, 2001 č. 1, s. 14.

57 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství*, s. 81.

58 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 81 – 82.

59 Tamtéž, s. 82.

poznacích z přípravy, případných změnách v představách a požadavcích na svěřené dítě.”⁶⁰

Kurz samotný bývá většinou rozložen do 1 až 3 měsíců, časový rozsah - jako optimum se jeví počet okolo 50 hodin (klasických 45 minutových minut), u profesionálních pěstounů by se mělo jednat přibližně o 70 hodin, přičemž v každém kurzu se pohybuje 8 až 10 párů, skupina by tedy měla zahrnovat maximální počet 20 frekventantů.⁶¹

Je vhodné, aby výcvikem žadatelé prošli krátce (maximálně 1 rok) před přijetím dítěte. Příprava je zakončena osvědčením o absolvování, jejíž součástí je doplňující zpráva pro psychologa, který vykonává přípravu. Tuto zprávu obdrží sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči příslušného okresu.⁶²

Výcviky jsou podporovány Ministerstvem práce a sociálních věcí, Výborem dobré vůle, Nadací táta a máma a Nadací NOVA.⁶³

60 KOTEK, M., ROTREKLOVÁ, E. a WESSELÁ, V., Příprava budoucích pěstounů a osvojitelů na přijetí dítěte do rodiny, *Náhradní rodinná péče*, 2001, č. 1, s. 14.

61 GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 83.

62 KOTEK, M., ROTREKLOVÁ, E. a WESSELÁ, V., Příprava budoucích pěstounů a osvojitelů na přijetí dítěte do rodiny, *Náhradní rodinná péče*, 2001, č. 1, s. 14.

63 Natama, *Základní výcvik pro žadatele*, [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://natama.cz/?sid=45>>.

4 Poradenství v náhradní rodinné péči

*„Adoptivní rodiny se v mnohém podobají biologickým rodinám, ale v mnohém se liší. Podobně jako biologičtí rodiče musí partneři proměnit svůj vztah i vztah ke svým orientačním rodinám s ohledem na nového člena rodiny, jako v biologických rodinách se dítěti vytváří bezpečné a podnětné prostředí pro vývoje a hledání podoby vlastní dospělosti.“*⁶⁴

Sociální poradenství pro náhradní rodiny tak tvoří výjmečný prostor v sociální práci. Poradce společně s náhradními rodiči řeší otázky jejich předpokladů pro tuto obtížnou roli, obeznámení klientů s jejich právy, povinnostmi a zájmy, koriguje očekávání, která nezřídka bývají neadekvátní a také se účastní na řešeních aktuálních problémů.⁶⁵

Podstatné je na začátek si toto téma rozdělit do dvou kapitol. Tou první je : Co se děje od prvních myšlenek o adopci nebo pěstounské péči až do chvíle převzetí dítěte. Je nutné vyšetřovat a schvalovat žadatele? Tato fáze je podle většiny žadatelů nutná, pokud chtějí dítě do péče dostat. Jenže jsou i tací, kteří si stěžují na to, že šetření je zdlouhavé, zbytečné a někdy dokonce až ponižující. Tito žadatelé poté celý proces adopce či pěstounské péče prožívají s pocitem napětí a nemusí se vytvořit atmosféra důvěry a otevřenosti. Nezbyvá, než doufat, že postupem času se tato fáze poněkud zlepší a bude přibývat žadatelů, kteří přijmou a pochopí její význam.⁶⁶

Po první fázi, nastává druhá. V momentě, kdy je dítě přijato do rodiny si všichni oddechnou, jelikož si myslí, že všechno je již za nimi. Opak je pravdou. Přijetím do rodiny to celé začíná. Nastávají situace, se kterými mohli být pěstouni či osvojitelé konfrontováni při sezeních a tréninzích před přijetím dítěte a často také děkují poradcům, že se s touto situací mohli setkat alespoň teoreticky, snáze se jim potom řešila v praxi. Je důležité uvědomit si, že dítě v náhradní rodině má specifické problémy - hlavně citové a sociální. Podle výzkumu v USA až 60% dětí v pěstounské péči či osvojení trpí různými psychologickými a vývojovými obtížemi.⁶⁷

64 GJURIČOVÁ, Š, KUBIČKA J., *Rodinná terapie*, s. 95.

65 GABURA, J., *Sociálne poradenstvo*,

66 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 21.

67 Natama, *Poradna pro osvojitele a pěstouny*. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW:

4.1 Na čem je postaveno poradenství pro náhradní rodiny?

Je založeno na podpoře vývoje a rozvoje dítěte a také vzniku pozitivních vztahů v náhradní rodině. Rodičům organizace pomáhají zvykat si na dítě, spolu s nimi, poradci řeší problémy a otázky, které plynou z výchovy.⁶⁸

V poradenství v náhradní rodinné péči se proto neustále opakuje heslo - Nečekejte dlouho, čas hraje roli.⁶⁹

Realita je o poznání jiná. Ve skutečnosti např. když pracovníci pro pěstounskou péči během svých pravidelných návštěv v rodině (zpočátku jsou návštěvy v rodině každé 3 měsíce, v pozdější době nejméně jednou za 6 měsíců), položí svým svěřencům otázku : Potřebovali by jste s něčím poradit? Většina z nich odpoví, že ne, zvláště pokud v přípravné fázi vztah mezi nimi a odborným pracovníkem nebyl příliš kvalitní.⁷⁰

Důvěra je podstatnou částí spolupráce, jelikož musíme brát na zřetel fakt, že základním pracovním nástrojem poradce pro rodiny je on sám – jeho schopnosti, zkušenosti, znalosti a také to, jak na lidi působí.⁷¹

Poradci se často setkávají s rodinami, které mají v povědomí myšlenku, že v nabízených službách jde o pochvalu rodičů od odborníka, za to, jak se stav dítěte zlepšil za dobu, co jej mají v péči. Základem služeb je přitom přispět k optimální funkčnosti rodiny, aby došlo k opravdovému přijetí „cizího“ dítěte.⁷²

Problém, se kterým se v České republice setkáváme je skutečnost, že na našem území je málo specializovaných odborníků a ještě méně odborných poraden.⁷³

V příloze je uveden seznam organizací (viz. Příloha II) věnujících se pomoci náhradním rodinám při cestě za vytvářením rodinných vazeb.

<<http://natama.cz/?sid=48>>.

68 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 21.

69 Natama, *Poradna pro osvojitele a pěstouny*. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://natama.cz/?sid=48>>.

70 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, 22.

71 GABURA, J., *Poradenský proces*.

72 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 22.

73 Natama, *Poradna pro osvojitele a pěstouny*. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://natama.cz/?sid=48>>.

5 Kluby pro náhradní rodiny

Náhradní rodinná péče je oblastí, které by se měla věnovat pozornost veřejnosti. Důvody jsou nasnadě. V našich krajích, stejně jako v okolních stále existuje procento rodičů, které nejsou schopny z důvodů vnějších i vnitřních poskytnout potřebnou péči svým dětem.

Jak jsem se zmínila v úvodu 1. kapitoly v těchto případech dostávají druhou šanci žadatelé, kterým se nepoštěstilo mít vlastní dítě. Poskytují možnost vychovat dítě v rodině, která bude schopna uspokojovat jeho potřeby. Pro zdravý vývoj dítěte je kvalitní a trvalé prostředí, stejně jako spolehlivost ve vztazích. Byl zmíněn i rozdíl mezi náhradním (psychologickým) a biologickým rodičovstvím. Ovšem skutečností je, že dítě přijme za své rodiče ty, kteří se k němu chovají s rodičovskou láskou. Tito rodiče tak na sebe přebírají zodpovědnost za přípravu dítěte na budoucí život.⁷⁴

Rodina se během své cesty za upevněním vztahů může nejednou dostat do situace, kdy se bude cítit osamocená a bezradná. Děti, které přicházejí do rodin jsou často deprivované, mají negativní zkušenosti a nejsou schopny navazovat vztahy. Pocit bezpečí je něco co jim schází a toto, stejně jako ostatní problémy, tkví v tom, že dítě bezpečí ani lásku nepoznalo. Je z nich patrná obava, že přijde nové zklámání, testují pevnost vztahů v nové rodině. Dopady tohoto poznámenání předchozím životem mohou náhradním rodičům způsobit problémy, které mohou vézt k pocitům kapitulace a vlastní neschopnosti.⁷⁵

Přesně v těchto případech mají kluby náhradních rodin svůj velký význam. Odborníci vytvářejí vhodné prostředí a prostor pro vzájemnou konverzaci. Pomáhají také s řešením problémů, se kterými se rodiče při výchově setkají, poskytují psychologické, právní a pedagogické poradenství. Kluby jsou zaměřeny jak na rodiče, tak i na dítě. Během sezení rodičů jsou děti v péči dobrovolníků, kteří pro ně utvářejí prostředí klidu a relaxace, jsou také místem pro navazování přátelství. Stejně jako rodiče mohou debatovat s lidmi, kteří jsou v podobných situacích, tak se i děti mohou

74 HUDECOVÁ, A., BELKOVÁ, V., Kluby náhradních rodin, *Náhradní rodinná péče*, 2002, č. 2.

75 GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J., *Rodinná terapie*, s. 95.

setkat s dětmi, které měly podobný osud jako ony.⁷⁶

Poradenství, které je zde nabízeno má velký význam podpory. Každý vztah mezi dítětem a rodičem je obtížný, jedná se o dynamický proces, který prochází změnami v souvislosti s vývojem dítěte. Náhradní rodiče se v klubech učí chápat potřeby dítěte prostřednictvím aktivit, které jsou vedeny odborníky. Dalším bodem pomáhajícím novým rodinám mohou být týdenní pobyty s psychoterapeutickým programem pro rodiče. Během doby, kdy rodiče poslouchají semináře zaměřené na témata výchovy v náhradních rodinách, jsou děti s dobrovolníky, kteří pro ně přichystali množství her zaměřených na rozvoj dovedností. Klubová činnost také připravuje rodiče na reakce okolí, které se k náhradnímu rodičovství někdy mohou stavět negativně.⁷⁷

Neméně důležitým faktorem poradenství je jeho význam při včasné diagnóze poruchy, kterou by dítě mohlo trpět. Nezřídka může dojít k zaměnění poruch a následná léčba je neefektivní, neboť se pracuje na nápravě poruchy, kterou dítě ani netrpí. Proto je důležité vyhledat včasnou pomoc odborníků a nehrát si na amatérského psychologa, na základě nastudování četné literatury, kterou si mohou náhradní rodiče přečíst. Dle odhadů se odborné pomoci dostane jen každému desátému dítěti, které trpí nějakou poruchou, což je výsledkem mylného přesvědčení rodičů, že situaci zvládnou bez odborníků.⁷⁸

Poradenství a využívání systematických služeb poradců, je věcí dobrovolnou. Považuji ovšem za potřebné připomenout si fakt, že potřebnost odborného vedení je potvrzena letitými zkušenostmi všech těch, kteří poradenství poskytují, tj. psychologové, sociální pracovníci, případně další odborníci.⁷⁹

76 HUDECOVÁ, A., BELKOVÁ, V., Kluby náhradních rodin, *Náhradní rodinná péče*, 2002, č. 2.

77 Středisko ROSA, Výroční zpráva, 2008.

78 TRAIN, A., *Nejčastější poruchy chování dětí*, s. 13.

79 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 21.

6 Identita osvojených dětí

Každý z nás během života hledáme sami sebe, odpovědi na otázky, které si klademe. Vytvořit si vlastní identitu je úkolem, který je nutné splnit pro další život.

Je důležité uvědomit si, že vytváření našeho „já“ je úzce propojeno s naší minulostí, přítomností, ale také budoucností. Směry, které jsou blízké psychoanalýze, zdůrazňují důležitost minulosti jako součást pochopení.⁸⁰

Dalším bodem, který je nutné vzít v potaz je fakt, že vazby, které v biologické rodině vznikají přirozeně se v náhradním rodičovství jednoduše tak snadno nevytvoří. Profesionálové v této oblasti (sociální pracovníci, psychologové, pediatři) se tak setkávají s otázkou jak vysvětlit náhradním rodičům rozdíl mezi biologickým rodičovstvím a náhradním rodičovstvím. Často se setkávají s odpověďmi typu : Děkuji, ale už jsem vychovala tři děti. Jsem si jistá, že i výchovu tohoto zvládnou. Jenže pak dochází k problémům ze strany těchto „výchovných suverénů“, teprve tehdy si začneme uvědomovat, že to nebude tak jednoduché, jak se na počátku jevílo. V náhradním rodičovství vzniká situace, kdy se vazby musí řídit, nebo se tvořit a nezřídka dochází k poruchám, o kterých laici nikdy předtím neslyšeli (tj. např. pika v dětství, desinhibovaná přítulnost). Každá z těchto poruch je těžko uchopitelná, díky tomu nabývají na důležitosti. Jejich včasná diagnostika je bezesporu základem dalších podniknutých kroků a díky špatné diagnóze se může oddálit řešení problému, který se může během léčby jiné diagnózy může prohloubit a jeho léčbe se tím značně ztěžuje.⁸¹

Tato kapitola je věnována problematice identity.

6.1 Co je identita?

*„Identita je naše společenské „já“, naše vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, co znamenám pro sebe a pro druhé, jaké místo zaujímám v předivu vztahů ve svém sociálním světě.“*⁸²

80 ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, s. 122.

81 KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 3.

82 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 67.

Hlubinný psycholog Erikson je úzce spjatý s pojmem identita. Původně vycházel z psychoanalýzy, ale překročil rámec zdůrazněním konstruktivní a psychologické podstaty identity. Považuje ji za aspekt aktivního hodnocení a organizace sebepercepce. Na druhé straně identita obsahuje i testování reality, adaptaci a revidování struktury sebe pod vlivem měnících se podmínek prostředí.⁸³

Období, klíčové ve vývoji identity je dospívání. Staví si nosné pilíře osobní identity, které budou stát celý život, mohou se na nich rozvíjet další stupně - filozofické a duchovní hledání. Pokud se tyto pilíře nevystaví, může člověk prožívat pocit jakési „nezakotvenosti“. Dospívajícímu se nemusí zdařit najít si místo v životě, kriticky a reálně zhodnotit prostředí, ze kterého vzešel. Při zkoumání vývoje identity v tomto období se můžeme setkat se specifickými problémy. Pokud si uvědomíme v jakých podmínkách mohlo dítě vyrůstat před odebráním původní rodiny, mohli bychom je shrnout pod označení nepříznivé psychosociální podmínky.⁸⁴

Profesor Matějček formuluje tento bod ve svém již klasickém pojetí psychických potřeb jako potřebu otevřené budoucnosti. Tato potřeba je uváděna v novějších studiích a úzce souvisí s potřebou společenského uznání a společenské hodnoty, což je podmínka zdravé identity.⁸⁵

6.2 Poruchy identity

Identita je tvořena také faktory z vnějšího světa, jako jsou např. jméno, přezdívky, domácí oslovení, národnost apod. Potřeba vytvoření si pozitivní identity patří k základním psychickým potřebám, které je nutné uspokojovat. Za výsledek tohoto snažení lze považovat pozitivní přijetí sama sebe, což je považováno za jednu ze základních podmínek uspokojovaného společenského zařazení a také pozitivního kontaktu s druhými lidmi.⁸⁶

Možný vznik poruch v oblasti identity může být podpořen určitými

83 KOLUCHOVÁ, J., Problémy s utvářením identity v náhradních rodinnách, *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*, s. 32.

84 Tamtéž, s. 32.

85 Tamtéž, s. 33.

86 MATĚJČEK Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 67 - 68.

nesprávnými činy ze strany lidí v okolí, ale paradoxně může vzniknout právě proto, že ve výchově chybí nějaké předvídatelné či zdravé reakce ze strany rodičů. Často to může být citové reakce, či málo fyzického kontaktu.⁸⁷

Pokud nejsou potřeby uspokojovány může dojít k tzv. slabé identitě. Ze strany rodičů může být problematické všimnout si problému, nebo se vcítit do subjektivního pocitu dítěte. Ze subjektivního hlediska se jedná o pocit prázdna či úzkosti. Jak bylo zmíněno již výše, jedná se o pocit vnitřní prázdnoty, zbytečnosti a není schopen se na něco soustředit. Stav může provázet i kompulzivní sociabilita (jedná se o potřebu být neustále středem pozornosti, neschopnost být sám ze sebou). Z objektivního hlediska se může jevit, že člověku nic nechybí, nepocituje potřebu být neustále s někým v kontaktu, být středem pozornosti, ale uvnitř se cítí mizerně. Reakcí na podporu je lhostejnost, člověk má pocit, že mu tím nepomáhá, ani neuškodí.⁸⁸

„Není lehké se těchto stavů zbavit, proto u těchto jedinců vidíme nejrůznější obranné reakce, které jsou často spíše sebedestruktivní než prospěšné.“⁸⁹

Nepěknými následky slabé identity mohou být od abusu drog, sexuální závislost, extrémismus až po různé úchylinky. Mezi další následky mohou patřit také sklony k manipulování s lidmi, egocentrismus či naopak pocit méněcennosti.⁹⁰

6.3 Oznamení původu – z pohledu náhradních rodičů

Dítě v náhradní rodinné péči není jediné, kdo se musí postavit čelem ke své identitě. Jsou tu také osvojitelé, kteří musí této otázce čelit a neodvracet se od ní, ani nijak oddalovat její řešení. Na toto téma bylo napsáno nespočet publikací, náhradní rodiče prošli výukou pro osvojitele, ale přesto se najdou tací, kteří si pohrávají s myšlenkou neříct pravdu.

„Přijetí „cizího“ dítěte je u nás pocíťováno sice jako něco společensky žádoucího a obecně velice prospěšného, ale přece jenom nezvyklého, zvláštního, mimořádného. Následkem toho je i společensky ostře sledováno a je vystaveno mnohdy

⁸⁷ KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 4.

⁸⁸ KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 5.

⁸⁹ Tamtéž, s. 5.

⁹⁰ Tamtéž, s. 5.

*až vtíravému zájmu.*⁹¹

Do náhradní rodiny přicházejí děti, které jsou psychicky deprivované a potřebují rodičovskou lásku, pokud je tato potřeba naplněna, může se dostavit potřeba si úspěšnou roli rodiče „pojistit“.⁹²

Z výše uvedených důvodů se tak dostávají do situace, kdy se mohou postavit do role biologického rodiče. Výsledkem toho je možné zatajování původu dítěte nebo jeho překroucení. Snaží se tím o nemožné – mít minulost dítěte ve své moci. Jejich postup se sestává se třech způsobů :

- Ve věcech minulosti jednají vágně, vymlouvají se sami před sebou, že čekají na vhodnou příležitost. V praxi se ovšem můžeme setkat s různými případy, kdy se děti dozvěděly o svém původu z jiného zdroje – při hádce nebo náhodném zaslechnutí. Reakce dítěte byla výrazná – odmítnutí náhradních rodičů, páchání trestné činnosti, suicidální pokus. Výsledkem tohoto neustálého oddalování faktu bylo, že dítě se se zatajováním nesmířilo.
- Rekonstrukce minulosti, do takové formy, která je lépe vyhovující, za to méně přesná.⁹³

V případě, že rodiče teoretizují nad otázkou říct dítěti pravdu, je to známkou toho, že nebyli připraveni. Díky této nepřipravenosti problémy reagují jako sněhová koule, na kterou se neustále nabalují další a další vrstvy problémů.⁹⁴

Odborníci pracující s rodinami, které se rozhodli o původu dítěte neříct nebo oznámení dokolečka odkládají, i když byli seznámeni s úskalími jaké jejich rozhodnutí může mít. Poradce pracující s rodinou, která se takto rozhodla musí jejich rozhodnutí respektovat. Praxe, psychologická teorie stejně jako životní zkušenosti však jednoznačně odpovídají, že staré známé „zatloukat a zatloukat“ není správnou cestou. Neexistují žádná technická nebo organizační opatření, která by mohla zabránit prozrazení.⁹⁵

Přijetí identity náhradního rodiče není pro některé snadným úkolem. Tito

91 MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, s. 69.

92 Tamtéž, s. 69.

93 ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, s. 123

94 KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*. s. 6.

95 MATĚJČEK, Z., a kol., *Náhradní rodinná péče*, s.69

lidé si myslí, že jejich rodičovství je jiné. Následkem čehož mají pocit, že je méně přirozené, horší z hlediska kvality. Jenže realita taková není. Ono slůvko „jiné“ v tomto případě neznamena nic co by snižovalo význam rodičovství. Jedná se o stejně kvalitní výchovy či lepší než mohou dítěti poskytnout jejich biologické rodiny.⁹⁶

„Přijmeme-li identitu adoptivního rodiče–osvojitele–či identitu pěstouna, nebude mít naše dítě mnoho problémů s tím, aby přijalo svou identitu osvojeného či přijatého dítěte.“⁹⁷

6.4 Oznamovatel původu

Oznamovatelem o původu dítěte by měli být náhradní rodiče sami, neboť tuto skutečnost se dítě může dozvědět ve zcela nevhodnou dobu a za zcela nevhodných podmínek – např. hádka, nechtěné přeroknutí apod. Měli by brát na zřetel, že v momentě, kdy se dítě dozví pravdu, otřese to samotným základem jeho identity. Po léta si buduje jistoty na nepravdivých základech. Dítě z těchto otřesů posléze neviní toho, kdo mu pravdu řekl, ale toho, kdo mu ji zatajil.⁹⁸

Jak mohou pomoci poradci?

Rodiče by měli být seznámeni s mechanismy, které nastoupí v okamžiku oznámení. Pravdu o původu dítěte by také měli oznamovat v klidném období. Zde je pár příkladů:

- vhodnější je období prázdnin než na konci školního roku,
- lepší je všední den než nějaké výročí (narozeniny),
- oznámit to cíleně, nenechat věc napospas osudu – vyhnout se hádce.⁹⁹

Poradci mohou náhradním rodičům pomoci a dobrým výsledkem tzv. Řízeného procesu oznámení adopce, je, když na jeho konci rodiče řeknou, že „psychologové přeháněli“.¹⁰⁰

96 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní rodinná péče*, 2003, č. 2, s. 22.

97 Tamtéž, 22.

98 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní rodinná péče*, 2003, č. 2, s. 22.

99 KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 6.

100 Tamtéž, s. 7.

Specifikem pro práci s náhradními rodinami je skutečnost, že dostatečné poznání minulosti a její zdravá reflexe a zrovna tak pozitivní vize budoucnosti jsou pro kvalitní emocionální a sociální vývoj dítěte nezbytné. Zmíněná důležitost se netýká jen dítěte samotného, ale také náhradních rodičů.¹⁰¹

6.5 Změna identity

Oznámením o původu se spustí nezvyklé procesy. Je dobré je mít pod dohledem a také je nutné vzít v potaz, že se jedná o přírodní proces, který má přirozenou dobu (cca se jedná o půl rok, v různých podobách a intenzitě). Toto období nelze zkrátit. Pokud by do něj bylo jakkoli zasahováno spíše by docházelo k jeho prodlužování.¹⁰²

Fáze, kterými dítě bude procházet při nucené změně identity :

1. Akutní šok - popření či ignorace. Během života se nejednou setkáme s problémem, rizikem. V zájmu existence na světě se snažíme příliš se jimi nezaobírat (můžeme mít autonehodu, může nás někdo přepadnout cestou z autobusu apod.). V případě oznámení o adopci se jedná o moment, kdy dítě stojí před lidmi, kteří jsou pořád stejní, ale přesto cizí. Reakcí může být kromě výše zmíněného popření také derealizační syndrom – pocit změněné reality, pocit, že to co se děje, se neděje jemu, ale jinému dítěti. Tyto obranné mechanismy se stávají součástí šokových reakcí. Mohou i vypnout citové prožívání.

2. Nespecifické obrany - agrese či jiná aktivace organismu. I když mysl není schopná reakce, tělo je připraveno na boj nebo útěk s velkou dávkou energie. Nezřídka to bývá agrese, která je uvolněna na prvním, kdo se mu připlete do cesty. Objevují se jako první, ale není podmínkou, že musejí rychle zmizet.

3. Specifické obrany - hledání řešení, vyjednávání či hledání odborníků. Změna identity je dlouhodobý proces, který souvisí také s věkem dítěte – čím starší je, tím větší část existující identity musí vzít a přeměnit ji. Rodiče jsou obeznámení už dávno, pro dítě je to nová situace. Neví co z toho plyne – bude se muset odstěhovat? Takové myšlenky mohou dítě napadnout, když se zhroutí jeden z nosných pilířů jeho života. V tom okamžiku je nutné, aby ty ostatní stály a dítě v nich našlo oporu. Je nutné, aby se

101 ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, s. 125.

102 KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 7.

na vztahu mezi rodiči a jím nic neměnilo. Každodenní praxe v rodině pak dítěti ukáže, kam patří, a že i když jeho rodiče nejsou těmi biologickými, nečiní to z nich méně skutečné rodiče. Specifickou obranou je snaha vyhledat své biologické rodiče, navázat s nimi kontakt, zjistit zda může adoptivním rodičům věřit v ostatních záležitostech, když mu celý život lhali apod. Tato fáze by měla být prokána neformálními rozhovory, kdy by se rodiče měli s dítětem bavit o věcech týkajících se minulosti o nichž nikdy nemluvili – jak se připravovali na náhradní výchovu, co dělali dobře, ale také v čem se mýlili. Toto vše musí být součástí identity adoptovaného dítěte.

4. Reaktivní deprese - reakce na bezmoc. Bez ohledu na to jestli dítě své biologické rodiče našlo, nebo ne, musí je oplakat. Reaktivní deprese má jednu dobrou vlastnost, ta sama po šesti měsících odezní. Na stranu druhou jí nelze nijak zkrátit. Během této fáze dochází k důležitým procesům, kterým se dítě plně věnuje – přebudovává se identita, to je teď hlavní prioritou. Dítě škrtá úvahy, které mělo. Např.: Oči má po modré matce – hloupost. Chytrá je po tátovi – hloupost. Prochází obdobím, kdy si myslí, že na něj všichni hráli komedii. Rodiče si musí uvědomit, že okamžikem oznámení nevzniká nová identita, ale je v samém počátku. Někdy se dítěti nechce řešit otázku identity řešit okamžitě, ale je třeba připravenosti. Procesy totiž mohou začít i několik měsíců po oznámení.

5. Nová identita - v této fázi musí dítě znovu přijmout své adoptivní rodiče i jejich hodnoty. Bývá doprovázeno odloučením a myšlenkami, že už jim nikdy nebude moci věřit. Pocit nepřekonatelnosti je v podstatě dočasnou iluzí, která by měla do půl roka odeznít.¹⁰³

Závěrem kapitoly bych zdůraznila, že podporou při hledání osobní identity dospívajícího nacházíme především u rodičů. Jak bylo zmíněno již výše změnou identity v náhradní rodině neprochází jen dítě, ale také rodič. Je dobré mít na paměti, že náhradní rodiče musí přijmout svou identitu, musí vidět sami sebe jako adoptivního rodiče – toho, kdo se stal rodičem na základě rozhodnutí a slibu. V momentě, kdy se tak začnou vnímat budou oporou dítěti, aby si mohlo vytvořit vlastní identitu.¹⁰⁴

103 KLIMEŠ, J., *Zachování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti*, s. 7.

104 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní rodinná péče*, 2003, č. 2, s. 22.

„Identitu adoptovaného dítěte. Dítěte, které ví, že bylo vyvoleno, že bylo a je milováno, že právě ono je tím, kdo z jeho adoptovných rodičů učinil otce a matku.“¹⁰⁵

Může se zdát, že odhalení pravdy sebou nese více rizik než výhod, ale jak je řečeno v Járu Cimrmanovi : Léžícím a spícím : *„To je hrozné. Jsem tedy úplný sirotek. Ale to není tak důležité. Důležité je, že jsem konečně poznal PRAVDU.“¹⁰⁶*

105 KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní rodinná péče*, 2003, č. 2, s. 22.

106 KLIMEŠ, J., *Zachování identity - nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*, s. 3.

7 Psychická deprivace a náhradní rodinná péče

Většina z nás o ní slyšela, psychická deprivace je stará jako lidstvo samo. Jediné co se v běhu času mění jsou faktory, které ji ovlivňují.

Jedná se o výraznou potřebu někam patřit – upnutí se na vychovatelku, novou maminku, nebo si mohou idealizovat svoje rodiče, se kterými toho příliš dobrého neprožily.¹⁰⁷

Podle mezinárodní konvence je dnes psychická deprivace označována jako emoční zanedbanost a týká se hlubších složek osobnosti, především se jedná o rozvoje poznávací a emoční funkce.¹⁰⁸

*„Diagnostika psychické deprivace je velmi náročná a obtížná, právě pro své mnohotvárné projevy, podmíněné všemi vnějšími okolnostmi jejího vzniku i věkem a celkovým stavem dítěte.“*¹⁰⁹

7.1 Schémata psychické deprivace

Všichni uznáváme, uvědomujeme si a také respektujeme potřeby naše vlastní i našich blízkých. Jako nejlepší možnou konstalaci považujeme uspořádání životní situace dítěte. Tím se rozumí smysluplné a individuální uspokojování základních životních potřeb. Specifikovat tyto potřeby je nejen obtížným hledáním, ale také krokem vpřed v procesu pochopení dětského světa.¹¹⁰

Bylo vypracováno několik užitečných schémat základních potřeb, které jsou opřeny o praxi.

Zde je jedno z nich, od amerického sociologa Thomase. Rozdělil základní potřeby, či jak jinak říká touhy a přání, do čtyř následujících.

- touha po nových zkušenostech,
- touha po bezpečí,

107 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 86.

108 LANGMAIER, J. a kol., *Dětská psychoterapie*, s. 303.

109 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 86.

110 KOVAŘÍK, J., *Potřeby – zastaralý a přežitý koncept?*, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 3, s. 18.

- touha po odezvě,
- touha po uznání.¹¹¹

Nyní bych si dovolila připomenout ještě jedno schéma, jež pochází od prof. Langmaiera a prof. Zdeňka Matějčka, kteří psychické deprivaci věnovali knihu *Psychické deprivace v dětství*. Autoři se soustředili na psychické potřeby dítěte, ukazovali nezastupitelnou roli rodiny a ukázali možnost pro děti sociálně „osiřelé“ v náhradních rodinách. V podstatě šlo o potvrzení toho, že ačkoliv je ústavní výchova vedená edukovanými osobami a i když je sebeluxusnější, stejně nemůže konkurovat skutečné roli rodiny.¹¹²

Podle výše zmíněných autorů je deprivace stav, který vzniká, pokud člověku nejsou uspokojovány základní psychické potřeby v dostatečující míře a po dosti dlouhou dobu. Tyto potřeby rozdělili do následujících 4 úrovní.

1. potřeba přívodu podnětu v přiměřené míře a v ariabilitě - jedná se o potřebu dítěte být neustále stimulováno ve sférách zrakových, hmatových a dalších smyslů. Ovšem nejedná se jen o množství hraček, které dítě obklopují, nýbrž o lidi, kteří s ním udržují blízký fyzický kontakt. Co je důležité si uvědomit? Tato potřeba trvá celý život.

2. dítě okolo sebe potřebuje smysluplný svět - tj. okolí, které dítě obklopuje musí mít nějaký řád. Stálost prostředí umožňuje dítěti prostřednictvím matky se začleňovat do světa a orientovat se v něm. Toto kladné prostředí dítě podněcuje k dalším aktivitám. Změny - hlavně sociální, tj. přechod z jednoho ústavního zařízení do druhého, berou dítěti jistotu, kterou mělo. Důsledkem toho může být tzv. přechodná regrese.

3. citové, emocionální potřeby - dítě potřebuje trvalý a kladný vztah se svou matkou, opěťování reakcí také od svých vrstevníků (zvláště ve školním věku a také v období puberty). Další potřebou je intimita mezi chlapci a dívkami, hledání životního partnera.

4. sociální potřeby - tato poslední úroveň je velmi důležitá. Dítě si v interakci s okolím postupně uvědomuje své „já“, vytváří si své sebepojetí a svou identitu. Každý člověk pociťuje potřebu někam patřit. To je problém ústavní výchovy, ve kterém dítě prožívá nejistotu, kdy a jestli vůbec se vrátí do své původní rodiny.¹¹³

111 KOVAŘÍK, J., Potřeby – zastaralý a přežitý koncept?, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 3, s. 18.

112 GABRIEL, Z. a kol, *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, s. 23.

113 *Psychická deprivace u dětí I.*, [online], [cit.: 6. 8. 2002]. Dostupné na WWW: <<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti/>>.

Díky tomuto hierarchicky uspořádanému modelu máme hlubší vhled do lidské situovanosti ve světě, ale také nám to umožňuje hledat řešení deprivací, tj. deprivací, které jsou na úrovni našich potřeb a to jak z více hledisek – prevence, terapie a také z hlediska konkrétní sociální politiky a sociální péče.¹¹⁴

7.2 Náhradní rodinná péče v případech deprivovaných dětí

Náhradní rodinná péče, stejně jako psychická deprivace je známým pojmem. Obě problematiky jsou dosti široké a na obě bylo zpracováno hojné množství kvalitně zpracované literatury. Méně již ovšem studované. Ovšem to nějak nezmenšuje úzké sepětí těchto dvou pojmů v oblasti péče o deprivované dítě, které žije v náhradní rodině.¹¹⁵

V šedesátých letech se v zahraničí rýsoval názor o ireparabilitě deprivace, obzvláště v citové a sociální oblasti. K tomuto názoru se přikláněli i čeští psychologové. Jejich odpůrci byli pediatři a psychologové, tj. ti, kteří byli odborně i lidsky zainteresováni s osudy těchto dětí. Práce, do kterých se pustili společně se sociálními pracovníky, prokazovaly značnou závažnost deprivativního poškození i jeho diferenciovaný klinický obraz, který zpochybňuje termín starší, ale dosud závažný - deprivativní syndrom. Zaměřili se na sledování skupin deprivovaných dětí, které vstoupily do náhradní rodiny a následné pokroky, které dítě učinilo. Toto zlepšení vývoje a také postupné odeznívání deprivace, bylo překvapivé.¹¹⁶

Je dokázáno, že takto se dostalo pomoci i v případech, kdy byly děti deprivované v důsledku týraní či sociální izolace. Ukázalo se, že nerovnosti v emočním, sociálním a také v intelektovém rozvoji se postupně začaly vyrovnávat. Stejně tak pozvolna ustupovaly negativní důsledky deprivace, např. citová plochost. Jako důležitý terapeutický faktor je uváděno mikro – prostředí, které vytváří matka a otec nové rodiny.¹¹⁷

114 KOVAŘÍK, J., Potřeby – zastaralý a přežitý koncept?, *Náhradní rodinná péče*, 2000 č. 3, s. 19.

115 KOLUCHOVÁ, J., Problémy s utvářením identity v náhradních rodinnách, *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*, s. 32.

116 MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 87.

117 KOVAŘÍK, J., Potřeby – zastaralý a přežitý koncept?, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 3, s. 18.

Psychoterapie nastupuje až v případech, že dítěti nehrozí, že by bylo znovu vystaveno nepříznivým vlivům, což znamená po převzetí dítěte do náhradní výchovy. Tato forma pomoci by dítěti měla poskytnout vhodnou příležitost k vyjádření pocitů, které mělo ze špatného chování rodičů, poskytnout mu realistický náhled na situaci v rodině a jeho odpovědnost za ni (dítě často mívá pocit, že ono samo je viníkem toho, co se v jeho rodině odehrálo).¹¹⁸

Práce s dětmi, které do nové rodiny přicházejí deprivovány by měla být vždy komplexní. Od změny výchovného prostředí po přímou nápravnou práci s postiženým dítětem. Měla by zahrnovat péči o tělesný, emotivní, kognitivní a také sociální vývoj. Terapie s deprivovanými dětmi má svá specifika, která je nutno brát na zřetel a respektovat je. Pomoc deprivovanému dítěti spočívá v tom, že během sezení, poradce pomáhá snižovat strach a úzkost, tlumí agresivitu a asociální projevy.¹¹⁹

„Poruchy deprivovaných dětí v podstatě vyplývají z ochuzené a neuspokojivé interakce s věcným, ale zejména sociálním okolím (málo smysluplných podnětů a možností navazovat významné vztahy a najít v nich svou identitu).”¹²⁰

Do současnosti nebyly vypracovány jednotné metody pro práci s deprivovanými dětmi. Díky výzkumům a dílčím studiím můžeme s jistotou říci, že ať už je práce s deprivovanými dětmi sebesvízelnější či dlouhodobá, nikdy by neměla být označována za beznadějnou a zrovna tak, by neměla být předčasně ukončována. Dalším důležitým poznatkem je nutnost individuálního přístupu, z důvodu selhání uniformního postupu. Důvodem tohoto selhání je, že psychická deprivace není jednotnou poruchou a osobnost každého člověka je jiná, originální. V práci s deprivovanými dětmi se odborník musí často vracet k primárním vývojovým stupnům a postupně je po malých krůčcích zvyšovat. Tyto kroky jsou prováděny pomalu a postupuje se až v okamžiku, kdy dítě zvládá předchozí stupně. A posledním faktem, které třeba brát v potaz je malá schopnost učit se na frustracích, kterým se v počátečních fázích snažíme vyhýbat.¹²¹

Jak jsem zmínila, v České republice je málo orientovaných poraden, čímž o to větší je jejich důležitost, jež je oceněna rodiči, kteří jejich odborné rady, vyhledali.

118 LANGMAIER, J. a kol., *Dětská psychoterapie*, s. 306.

119 LANGMAIER, J. a kol., *Dětská psychoterapie*, s. 306.

120 Tamtéž, s. 306.

121 Tamtéž, s. 306.

8 Kazuistiky

Jak již bylo zmíněno náhradní výchova poskytuje velký prostor v sociální práci a stejně tak i místo pro vznik nejrůznějších překážek a problémů.

Tyto problémy nás podrobují zkouškám, ale také nás podněcují k otázkám, na které bychom se neměli bát hledat odpovědi, jelikož jejich zodpovězení nás posune blíž k řešení.

V následujících kazuistikách se seznámíme s případy rodin, jejichž jména jsou zkrácena a dítě je uváděno pod jiným jménem, aby byla zachována anonymita. Tyto rodiny rozhodly vyhledat odbornou pomoc, většinou až po vzniku problému, což je smutná praxe. V našich krajích existuje stále dost náhradních rodičů, kteří mají ve své péči romské dítě a nenavštěvují žádnou organizaci a pokud ano, tak pouze v případě, že se již potíže vyskytly. Což je podle odborníků pozdě. Dvě věci jsou v poradenství důležité – čas a správná diagnostika.

První dva příběhy jsou ukázkou snahy o prevenci ze strany rodičů, hned po přijetí dítěte. Další tři pojednávají o situaci, kdy náhradní rodiče vyhledali odbornou pomoc až po vzniku problému. Z toho jeden je o tom, že ani poradenství nemusí pomoci, když se s řešením čeká dlouho a ukazuje, že vztahy v nové rodině mohou být nevratně změněny.

Agáta

Příchod do rodiny

Agátka je 9-ti letá romská holčička, která pochází z devíti sourozenců. Což byl důvod, proč se jí rodiče vzdali, jelikož nebyli schopni se postarat o takový počet dětí.

Manželský pár T. byl profesionální pěstounský pár, který již vychoval tři děti. V současné době měli v péči jednoho chlapce – Braňa, ve věku 11-ti let. Agátka byla předána do jejich výchovy. Pěstounská péče je zde zastoupena formou poručenské péče. S romským původem pár neměl nejmenší problém, jelikož jejich poslední přijaté dítě bylo také Rom. Což byla výhoda, jelikož již byli seznámeni s touto kulturou a

přirozeným temperamentem dětí.

Průběh sezení

S předchozími dětmi se rodiče účastnili klubů pro náhradní rodiny, který jim pomohl najít k sobě cestu prostřednictvím her a akcí, které pro ně organizace přichystala. Dalším důvodem proč poradnu s klubem navštěvovali, byla prevence. Od Braňa věděli, jak je důležité podporovat jeho zdravou romskou identitu, což bývá v náhradní péči problém, jelikož dítě si musí vytvořit jinou identitu než primární rodiče. A tak na základě pozitivních zkušeností i v případě Agátky, navštěvovali společně klubík.

Na co se zaměřují poradci během sezení? Poradna poskytuje jak individuální poradenství, tak i kluby pro náhradní rodiny, kde se rodiče mohou setkat s lidmi, kteří procházejí obdobnou situací a také semináře, které jsou zaměřené na to, co vlastně znamená přijmout romské dítě. Řeší se nejčastější otázky, které mohou romské dítě v náhradní rodině, potkat. Prvotně se jedná o otázku identity. První věcí, na kterou je třeba brát zřetel je oznámení o původu dítěte. Musíme jej oznamovat od samého začátku až do okamžiku dospělosti, opakovaně a na takové úrovni, aby byl pochopen. Krokem k vytvoření si zdravé identity je také spíše nutnost než povinnost seznámit se s romskou kulturou. Následně s ní seznamovat i dítě, např. budou číst romské pohádky, seznamovat s romskou hudbou a osobnostmi, které jsou romského původu a jsou na svůj původ právem hrdí. Odlišnost dítěte je třeba brát jako dar moci nahlédnout do jiného světa, který následně předají rodiče dítěti, aby si mohlo vytvořit na tomto základě identitu. Děti se musí naučit čelit předsudkům, které jsou v naší společnosti časté a nespravedlivé. Což je nevýhoda předsudků, jelikož ostatní Romové pykají za hříchy jiných.

Dalším okruhem, je problematika předhazování skutečnosti, že je jiný v momentě, kdy se dostane do kolektivu. Nezdřídka se už ve školce může dítě setkat s narážkami na svůj původ. Pro dítě romského původu je těžké vytvořit si zdravou identitu v majoritní společnosti, jelikož je to, jako by mezi majoritou a touto menšinou stála zeď, která vytvořila reálnou izolaci. Kluby jsou od toho, aby pomohli jak dítěti, tak

rodičům najít nástroj, za jehož pomoci se naučí těmto řečem stavět. Mělo by vědět, že je Rom, mělo zrovna tak vědět, co to slovo znamená, význam jejich kultury, historie a že na ni může být hrdý. Rodiče T. proto své romské děti odjakživa vedou k tomu, aby byli hrdí na to kdo jsou a čím jsou. Nesmíme zapomínat, že pokud chceme, aby nás naše okolí kladně vnímalo, tak se musíme smířit sami ze sebou. Skutečností, ze kterou by mělo být dítě seznámeno a do budoucna s ní počítat, je skutečnost, že pro svůj úspěch bude muset udělat více než jeho neromští kolegové.

Aktuální situace

Cílevědomá příprava jak rodičů, tak dětí a jejich vzájemná propojenost, díky sezení a seminářům, to vše dohromady tvoří nejlepší obrannou reakci vůči zátěžovým situacím, které mohou nastat. Závěrem je třeba připomenout si, že každý z nás je odlišný a na základě této odlišnosti, jsme výjmeční.

Tomáš

Přijetí do rodiny

Tomáškoví bylo 6 let, když se dočkal své nové rodiny. Když se ho ujala rodina M., která sama měla jedno dítě, 12 letého Pavlíka, všichni byli spokojeni. Kluci si na sebe postupně zvykali a nacházeli k sobě cestu. Byl mezi nimi pravda větší věkový rozdíl, ale přesto byla patrná náklonnost z obou stran. Jednou za dva týdny docházeli do odborné poradny, kde rodiče trávili čas společně s ostatními osvojiteli či pěstouny a chlapečci si hráli s dětmi. Sbližování mezi chlapečci probíhalo úspěšně. Rodiče měli radost, že jejich děti k sobě mají vřelý vztah. Tomáš byl chytrý kluk a ve škole mu to šlo na jedničku.

Vznik problému

Což začal být problém v okamžiku, kdy začal mít lepší výsledky než Pavlík. Rodiče byt' nevědomky začali Pavlíkovi Tomáška předhazovat co by lepšího žáčka. Podle Pavlíka

se pramálo zajímali o to, že to je jen chvilková slabost, jelikož ve škole probírali něco, čemu chlapec prostě nerozuměl. Jenže škola nebyla to jediné. Pavlík začínal mít pocit, že je odstaven na vedlejší kolej a funkci miláčka rodiny mu zcela vzal Tomáš. Rodiče, ač prošli výcvikem a absolvovali poradenská sezení a maminka načetla spoustu knih, jaksi neviděli co se před nimi začíná odehrávat. Pavel o svém pocitu nikomu neřekl a ten se stupňoval každou další pochvalou Tomáška.

Začal se k Tomášovi chovat odtažitě a naprosto přezíravě. Tomáš si toho všiml a začal být úzkostlivý. Proč se k němu jeho bráška takto chová? Přece neudělal nic, čím by ho mohl naštvat, hračky, které si od něj tak rád půjčoval, mu v pořádku vrátil. Pavel se k němu choval přezíravě a chladně nejdříve, tak aby si toho rodiče nevšimli a „na oko” se o Tomáše pečlivě, až přepečlivě staral.

Po několika týdnech si matka všimla ambivalentního vztahu mezi chlapci. Tyto stavy začaly být nepředvídatelné – nevěděli jste jestli Pavlíkova reakce bude taková, že se na malého brášku znovu utrhne kvůli drobnosti či naopak, jestli jeho péče o něj nezačně být přemrštěná. Dalo by se říci, že ho zahrnoval přemrštěnou přízní, choval se k němu tak mile, až to působilo nepřírozně.

Průběh řešení problému a jeho souvislosti

Rodiče se svěřili se svým vznikajícím problémem psychologce v poradně klubíku a situace se začala řešit.

Rodiče se na prvních dvou sezeních svěřovali psychologce s tím, jaká situace u nich nastala. Psycholožka jim po pár sezeních doporučila, aby spolu s dalšími páry, které mají dítě v náhradní péči, zkusili navštěvovat kroužek, který se koná jednou za dva týdny. Při prvním rozhovoru s psychologkou Pavlík seděl na židličce a prstem dloubal do stolku. Nereagoval na žádný dotaz, který mu byl položen. Bylo zřejmé, že se nechce bavit a tak si psychologka sedla k němu a společně s ním začala stavět komín z kostek, což byla jedna z možných cest, jak k chlapci najít cestu a získat si postupně jeho důvěru. Během pomáhání se stavbou se Pavlík ptala dobře cílenými otázkami, které jí mohly prozradit, to co potřebovala vědět. První setkání proběhlo tedy poněkud toporně,

nicméně během druhého a třetího, se Pavlík rozpovídal.

Nejistě vysvětloval psycholožce svůj problém – žárlivost - na „nového“ mladšího bratra. Svěřil se s tím, že jeho jednání bylo výsledkem snahy strhnout na sebe pozornost rodičů, kteří se do té doby věnovali jenom jemu a jeho přemrštěná péče o Toma je způsobena následnými výčitkami svědomí, kvůli tomu, jak se k němu choval, jelikož měl pocit povinnosti, že Tomáška musí mít rád teď hned. Je to přece jeho bratr a bratři se mají rádi, musejí mít rádi.

Přiznání si tohoto problému je klíčové a od toho se odvíjí i další práce. Jak je pravidlem při práci s rodinou, byla potřebná komplexnost. Jinými slovy do procesu terapie jsou začleněni všichni členové rodiny. Jako celek se začali zúčastňovat klubu pro náhradní rodiny, kde se setkali s lidmi, kteří prochází stejným nebo obdobným údobím jako oni sami. V tomto také tkví výhoda klubů, kde si rodiče mohou vyměňovat názory na jednotlivá řešení mezi sebou a za přítomnosti psycholožky. Děti si mezitím hrají v tělocvičně, kde jim dělají společnost dobrovolníci, kteří fungují jako koordinátoři zábavy a dozoru nad dětmi. Větší část práce ovšem probíhá v domácím prostředí a tak rodiče dostali za domácí úkol rozložit svou pozornost více mezi oba chlapce. V tomto případě se jednalo o rovnoměrné chválení, kterého se za poslední dobu dostalo podle Pavlíka více malému Tomáškoví. Dalším krokem je vysvětlení, že žárlivost chlapce je zcela přirozená a nejedná se o nic špatného či nepatřičného. Tento jev poskytuje rodičům půdu proto, aby dali svým dětem jistotu o jejich lásce. Je také dokázáno, že žádný věkový rozdíl mezi sourozenci, který by problém žárlivosti eliminoval, neexistuje. Možným výsledkem jejího popírání může být chování Pavlíka, který se Tomáškoví začal stranit a jeho chování vůči němu značně ochladlo nebo bylo chvílkami naopak neadekvátní.

Je důležité, aby Pavlík pochopil, že Tomášek není soupeř o lásku rodičů, ale také by měl vědět, že rivalita mezi sourozenci je přirozený jev – a tak začala psycholožka pracovat na tom, aby to tak začal vnímat i Pavlík. Každé dítě má potřebu cítit se odlišně a tuto individualitu by měli brát rodiče na zřetel a oceňovat ji.

Rodina docházela pravidelně na sezení s psycholožkou a také na kluby náhradních rodin, kde si mohli rodiče popovídat s ostatními osvojiteli či pěstouny o

problému. Což je často zdůrazňovaný klad poradenství – možnost pohovořit si s lidmi, kteří se nacházejí ve stejné či podobné situaci, mohou si radit, společně zvažovat klady a zápory rozhodnutí. Řešení každého problému nemusí být vždy snadné, ale je o to reálnější pokud je rodina rozhodnuta jej řešit. A tato rodina se proto rozhodla. Vyhledáním pomoci, diagnostiky a následné terapie se podařilo, že chlapci k sobě postupně začali nacházet cestu. Tentokrát to byly pozvolné, leč trvalejší krůčky.

Aktuální situace

Rodina i nadále pravidelně navštěvuje klub pro náhradní rodiny a chlapci se zde našli své přátele. Jejich vztah se nyní dá nazvat stabilním, jelikož hádky, které se tu a tam vyskytnout jsou přirozeným sourozeneckým jevem. Rivalita je součástí bratrského vztahu, jde jen o přiznání si její existence a proto dnes chlapci zdravě soupeří, ale kromě toho je z nich také tým, který drží při sobě v případě nějakého prohřešku.

Při zpětném pohledu rodiče uznávají, že bez odborného vedení by se situace asi nevyřešila tak účinně.

Anička

Přijetí do rodiny

Manželé K. měli tři kluky, když se rozhodli zkusit pěstounskou péči. Důvod byl právě ten, že doma jim už pobíhali tři kluci a oni toužili po holčičce. Neznamelo to však, že by je kvůli tomu měli méně rádi, to vůbec ne, jen zkrátka bažili po děvčeti.

Neměli žádné požadavky co se dítěte týkalo, nevadilo by, kdyby měla postižení, ani kdyby byla jiného etnika. Prošli přípravou a hned jim byla nabídnuta holčička Anička, ve věku 6 let. První setkání neprošlo zrovna nejlépe. Malá Anička seděla na koberci a kluci okolo ní poskakovali a ukazovali všechny hračky, které byly teď už i její. Jediná reakce, které se dočkali bylo ovšem jen mlčení a zírání před sebe s palcem v puse.

Vznik problému

Anička neuměla mluvit, neprojevovala žádné emoce – lítost, vztek ani radost, zkrátka nic. V noci seděla na postýlce a měla v očích prázdný výraz. První, kdo si k ní našel cestu, byla její nová maminka. Ovšem byla jediná ke komu se dítě upnulo. Stačilo, aby se vzdálila na okamžik a Anička si sedla do kouta a cucala si palec. Za celou dobu se s nikým jiným nesblížila, neprojevovala ani snahu o sblížení. Rodina začala propadat zoufalství a manželé se začali hádat i z dalšího důvodu. Anička začala projevovat známky agrese vůči nejmladšímu ze synů – Tadeáškovi, kterému v té době byli tři roky. Paní K. se rozhodla to nevzdat a kontaktovala sociální pracovníci, se kterou byli po převzetí do péče Aničky, v kontaktu.

Průběh řešení problému a jeho souvislosti

Paní K. si nemohla vynachválit její pohotovou reakci a ochotu k okamžité pomoci. Doporučila jí poradenské centrum a ještě týž týden se konala první návštěva.

Poradce, který měl k dispozici Aniččinu kartu vysvětlil rodičům, že její reakce na nové prostředí a lidi kolem ní, jsou následkem výchovy, kterou prošla před jejich převzetím do péče. Anička totiž žila v rodině, kde byla agresivní reakce a vypořádávání se s problémy násilím na denním pořádku, bohužel. Jako v každém řešení problému, i zde je stanovení diagnózy základem. Anička trpěla separační úzkostnou poruchou.

Ve zkratce tento druh poruchy popíší–

„Dítě trpící touto poruchou bude v případě, kdy ho odloučíte od známé osoby nebo kdy opustí domov, zahráno do úzkých a nebude schodno normálně fungovat.”¹²²

122 TRAIN, A., Nejčastější poruchy chování dětí, s. 96.

Odhadem touto poruchou trpí 4% procenta dětí a dospívající mládeže. Porucha může přetrvat spoustu let, odborníci se domnívají, že porucha v dětství může být předchůdcem panické poruchy v dospělosti. Jak se může dítě chovat? Uzavře se samo do sebe, začne na sebe strhávat pozornost, bát se v cizím prostředí nebo jako v této kazuistice - projeví svoje emoce hněvem, agresí. Anička proto reagovala neadekvátně na podněty, které k ní přicházely.¹²³

Odbornice společně s rodinou se dohodli na formě terapie, která jí pomůže zmírnit napětí – dramaterapie. Tato metoda terapie pomáhá jejím účastníkům uchopit sociální a psychologické problémy. Jedná se o nástroj zjednodušeného vyjadřování, na jehož základě jedinec pozná lépe sám sebe. Dramaterapie funguje na principech zvládnutí emocí, získání schopnosti uvolnit se, rozvoji představivosti a koncentrace. Anička na ní docházela společně s matkou a následně i s otcem, díky čemuž k sobě nacházeli oba cestu. Poradkyně také nezapomněla zdůrazňovat další důležitý faktor, který pomůže zlepšit nově se vytvářející vztahy – je tak přirozený, že jej někteří lidé berou jako samozřejmost, ale občas ho zapomenou zdůraznit i slovy - důležitost stabilního prostředí, sounáležitost a bezpečí. Dítě také potřebuje cítit, že je součástí dění, touží pociťovat důležitost sebe sama pro ostatní, kteří tvoří síť jejích vztahů, díky kterým se vytváří identita. To samo o sobě má neuvěřitelné účinky, zvláště na traumatizované dítě.

Aktuální situace

Podle pana K., terapie sice celý problém nevyřešila, ale značně pomáhá k pochopení Aničky, tak jak by se jim to mohlo podařit za delší dobu nebo možná vůbec. Zařazena byla i širší rodina, aby Aničce ukázali, že teď okolo sebe má lidi, kterým na ní záleží a to poslední co by chtěli je, ublížit jí.

Cesta to byla dlouhá a jako v každé rodině i teď se čas od času ukáže nějaký ten „hrbol na cestě“, ale rodina se ho naučila řešit komplexně. Ví, že jeden člověk

123 Tamtéž, s. 96.

zázrak neudělá, ale v jednotě je síla. Po roce, kdy mají Aničku ve své péči, udělalo děvčátko neuvěřitelné pokroky – zvládá sama jíst, její slovní zásoba se rozmnožuje a její přístup k lidem okolo ní je na vysoce lepší úrovni. Na fotkách se usmívá a vesele mává. A o tom adopce či pěstování je – vyvolat na dětské tváři úsměv, který na ní scházel a proto je o to více ceněný.

Manželé K. se jasně shodují, že náhradní rodiče by neměli na vyhledání pomoci odborníků čekat, až jim dítě přeroste přes hlavu, ale pravidelně informovat sociálního pracovníka a odborníka, se kterým jsou v kontaktu. Problémy samy nezmizí, jen se s nimi můžeme smířit nebo s nimi něco dělat. Z osobní zkušenosti ví, že odbornost je nezměrná pomoc a proto jsou toho názoru, že jedna rada od odborníka je lepší než doufat v samovyřešení problému.

Jan

Přijetí do rodiny

Manželé L. byli lidé ve věku 44 let. Paní L. byla účetní a pan L. měl vlastní malou firmu, která se specializovala na štrešní obložení. Během uplynulých let se pokoušeli o vlastní dítě, ale žádná metoda nebyla úspěšná. Toto období bylo charakteristické střídáním naděje a beznaděje. Po posledním pokusu o umělé oplodnění, se rozhodli o jiný způsob jak si pořídit dítě, jelikož se nehodlali vzdát představy o úplné rodině. Zažádali proto o adopci. Během procesu o osvojení si prošli vším, čím si musejí žadatelé projít: vyplnění formulářů, posudky z domova, zaměstnání a od lékaře, sezení s psychologičkou a závěrem psychologický test. Pár začal navštěvovat dětský domov, kde se doslova zamilovali do 2 letého Jana. Manželé byli varováni, že Jan je hodně citově deprivovaný, ale manželé se výchovy takového dítěte nebáli. Brali si ho k sobě na víkendy domů, trávil u nich svátky a po roce u nich mohl zůstat nastálo.

Vznik problému

Nová maminka se výchově věnovala maximálně, pomáhala mu budovat vztahy a citově se rozvíjet. Pravdou bylo, že si začala uvědomovat, že jediný, kdo dává najevo nějaký cit, je jen ona. Honzík nevydával žádnou zpětnou vazbu. Jen tu a tam jste se dočkali nějaké reakce. Maminka proto začala bedlivě pozorovat, na jaké podněty chlapec reaguje. Díky pozornosti, kterou tomu věnovala brzy zjistila, že Honzík radostně raguje na hračky, které vydávaly hudbu a malý klavírek, který vydával nejružnější zvuky. Paní L. si zpočátku myslela, že to zvládnou sami, jelikož jak bylo zmíněno Honzík byl deprivovaný a proto nejspíš nebyl schopen dávat svoje emoce najevo, jelikož z toho měl obavy.

Průběh řešení problému a jeho souvislosti

V rámci zjišťování údajů o situaci se zúčastnili videotréninku interakcí. Tato metoda je krátkodobá, intenzivní forma pomoci s komunikačními a vztahovými problémy v rodině. Probíhá v domácím prostředí, což je místo kde problém vzniká a také místo, kde dojde k jeho vyřešení. Po dotočení nahrávky nastává analýza nahrávky a poté rozhovor s rodiči, což je nejdůležitější součást procesu. Doba, kterou věnují společnému sledování nahrávky je přibližně 1- 1,5 hodina.

Za pomoci odborníků, hledali příčinu toho, proč Jan nereaguje na citové podněty ze strany rodičů. Po čase diagnóza přišla, některými lidmi by tento fakt možná otřásl, ale manželé L. byli šťastni, že konečně poznali důvod toho, proč je Honzík není schopen obejmout, pomazlit se s nimi. Diagnostikování autismu rodičům značně pomohlo uzpůsobit jejich očekávání od Honzíka. Tato správná diagnostika, která následovala po špatné – Honzík měl být psychicky deprivovaný, přinutila rodiče zvažovat, zda-li péči o takto postižené dítě zvládnou. Rozhodnutí na sebe nedalo dlouho čekat, po dlouhém rozhovoru řekli, že péči o chlapce dosud zvládli a teď to bude o kousek snazší díky tomu, že už vědí, co mohou čekat a co naopak ne. Navíc si vzájemně slíbili, že pokud jeden, či druhý ucítí, že péče je nad jeho síly, bez váhání to řekne.

Po tomto rozhodnutí prošli školením a za pomoci odborníka studovali aspekty autismu, také se začali stýkat s rodinami se stejně postiženými dětmi. Pan L. malému chlapci říkal básničky a zpíval písničky, tak aby se zlepšila Janova schopnost kontaktu s ostatními lidmi. Po čase se začali dostavovat výsledky, Honzík opakoval některá slůvka, která zaslechl. Na radu odborníka trvali na tom, že když Honzík bude chtít podat nějaký předmět, aby onen předmět pojmenoval.

Aktuální situace

V současné době je chlapci 5 let a ne jen, že opakuje jednotlivá slůvka, ale umí je využít v kontaktu s ostatními lidmi. Rodina se začíná připravovat na školu. Vybrali praktickou školu, která je ve stejné ulici, kde pracuje pan L., tudíž bude moci Honzík každé ráno odvézt a poté přivést ze školy. Proč tato škola? Manželé tak vybrali na základě rady, od jiného rodiče, který má na této škole starší dceru. Nemohl si vynachválit přístup učitelů a toho, že asistent pedagoga se dítěti dostatečně věnuje a pomáhá mu, aby se mohl zapojit do zábavy ve třídě. Součástí výuky jsou také četné exkurze a výlety, které pomáhají začlenit se do společnosti, ačkoliv honzík významu toho slova nikdy neporozumí.

Jako každá práce s postiženým dítětem je to běh na dlouhou trať, ale během tohoto běhu se jeho účastníci neustále podporují. Smířili s úskalími výchovy, tím, že Honzík nikdy nebude jako ostatní děti, naučili se vnímat jeho jedinečnost a když se objeví občasný mráček, když se paní L. dívá na Honzíka, který sedí na koberci před nimi a upírá svůj pohled na obrazovku, ví jedno. Nikdy by neměnili.

Libor

Přijetí do rodiny

Libor byl předán do péče ve věku 11 let. Pocházel z rodiny, která měla špatné sociální podmínky a z toho důvodů byl umístěn do dětského domova. Byl předán do pěstounské

péče staršímu, bězdětnému páru. Psychologické vyšetření odhalilo zaostávání v psychomotorickém vývoji, úzkostlivost a také i skutečnost, že Libor je snadno ovlivnitelný. Chodili pravidelně k psychologovi, ale jak Libor rostl rostl, začaly se vyskytovat nepříjemnosti jako třeba zhoršení prospěchu ve škole, pozdní návraty domů, útky z domova, pití alkoholu a stýkání se „špatnými“ lidmi. Pěstouni byli zoufalí, jelikož žádné metody nezabíraly a dostavovaly se pocity kapitulace. Jelikož se jednalo o satrší pár, stále doufali, že jejich zkušenosti jim pomohou bez cizí pomoci situaci vyřešit. Což bývá u starších pěstounů problém: neochota vyhledat odbornou pomoc i když je jí zapotřebí a čekají až problém tzv. vyšumí. Jenže realita je jiná. Jak bylo zmíněno, problémy nemizí, jen se na sebe kupí a situace graduje.

Průběh řešení problému a jeho souvislosti

Nástupem do poradny, se začalo ukazovat, že chlapec má vnitřní problémy, které jej trápí, ale jejich řešení odkládá nebo se je bojí řešit. Jak bylo zmíněno v kapitole o identitě k vytváření naší osobní identity přispívají faktory z minulosti, přítomnosti a budoucnosti. K tomu, abychom se mohli pohnout kupředu, musíme mít jasno v tom, co činíme v tuhle chvíli. Pravdou bylo, že k vyhledání pomoci se rodina rozhodla až po několika letech po vzniku problému (Liborovi bylo již 16 let), což značně komplikuje jeho možnou nápravu. S pomocí odborné poradkyně se snažili dospět k jádru toho, co jej trápilo. V rozhovorech uvádí, že měl pocity nerovnováhy, nejistoty sám v sebe a nedůvěru v budoucnost. Na základě nashromážděných podkladů vyplynulo, že tento strach vycházel z příčiny nezpracované minulosti. Jinými slovy, Libor se nemohl posunout vpřed neboť neměl pozitivní směr, po kterém by se mohl vydat. Pro určení tohoto směru je důležité, aby měl člověk uzavřená a zpracovaná traumata z minulosti. A v případě Libora to byl jeden ze dvou problémů. První byl strach z minulosti a druhý, strach z nejisté současnosti, týkající se jeho pěstounů. Co se jeho nevyřešené minulosti týkalo, jednalo se o otázku biologických rodičů, jež si ponechali další dvě děti, které se jim během uplynulé doby narodily. Kládl si otázky – proč oni mohly zůstat a já ne?

Po rozhovoru s poradkyní se rozhodl, že je navštíví. Po jedné návštěvě měl

jasno. Do této rodiny nepatřil, nikdy nepatřil a patřit nebude. Ani nechce.

Druhým problémem byla nejistá současnost, tj. jeho pěstouni, se nedokáží vžít do Liborovi situace, do dilemat jimiž prochází. Ani jeho pocitů, což je vzhledem k věkovému rozdílu pochopitelné, stejně jako jejich morální soudy. Uvádí, že mu připadalo, že občas jsou pro něj pěstouni jako z jiné planety. Skutečností zůstává, že díky tomu si chlapec začal pokládat otázky jako – Co když nenaplním jejich představy, to mě pak pošlou zpátky do dětského domova? Musím udělat něco, čím si jejich lásku zasloužím? Dokud budu s pěstouny mám nějakou šanci být skutečně sám sebou?

Byl problém na straně pěstounů? Jak se lidově říká : K tanci jsou vždy potřeba dva, a ke vzniku neshod povětšinou také. Každý přispěje svým kousek do mlýna. Pěstouni příliš lpěli na minulosti, na tom, jaké všechno bylo ideální než Libor začal dělat přestupky ve svém chování. Báli se budoucnosti, jelikož přítomnost podle nich nebyla vůbec růžová. Je zřejmé, že ke zdravému, citově bohatému prožívání by měli pěstouni vézt jak sebe, tak své dítě. A na této straně byla silná demotivace.

Aktuální situace

Poradkyně uznává, že se jí v práci s Liborem a jeho pěstouny nedařilo, tak jak by rád, ale je si jist jedním. Nejdůležitější ovšem je, že Libor své pěstouny nevnímá jako nějakou negativní zkušenost, naopak jsou pro něho tou nejlepší variantou, nehledě na to, jaký vztah mezi nimi v současnosti panuje. Libor se od pěstounů odstěhoval a začal pracovat jako kuchař a s náhradními rodiči se příliš nestýká. Jak uvedl, potřebuje čas ujasnit si sám v sobě kdo je a kým chce být, což bylo něco, čeho u pěstounů nebyl schopen, jelikož měl neustále pocit, že cokoliv dělá, činí tak nevědomky pro své pěstouny. Ně pro sebe.

A i pěstouni díky setkání rodičovských skupin, kde si mohli promluvit s lidmi, kteří měli stejná nebo horší trápení, pochopili, že musí otevřít oči a lépe naslouchat tomu, co Libor říká. Což byl jeden z problémů, který pomohl ke stávající situaci. Je důležité mít na mysli, že pro normální emocionální vývoj, jak dítěte v náhradní rodinné výchově, tak i pro jeho rodičů je uzavřená minulost, prožívání

současnosti a také kvalitní vize budoucnosti. Kvalitní vize v této náhradní rodině je v rukou všech zúčastněných.

9 Vyhodnocení dotazníku

Tato kapitola je věnována vyhodnocení dotazníku, který má potvrdit nebo naopak vyvrátit potřebnost poradenství jak pro náhradní rodiče, tak pro jejich děti. Je uveden v příloze jako Příloha I.

Dotazník byl rozdán jednom z klubových sezení ve Středisku ROSA, které se koná jednou za dva týdny. V této organizaci se pohybují již rok coby dobrovolník, právě na klubech pro náhradní rodiny. Mou povinností je pečovat o děti během sezení a to tak, aby byl podporován jejich zdravý rozvoj a navazování vztahů mezi dětmi vzájemně. Mohla jsem být součástí přednášek, které se konaly a měly za účel hloubější poznání problémů, které náhradní rodiny nejvíce zajímali, tj. psychický vývoj dítěte, identita a psychická deprivace.

V rámci svého dobrovolnictví jsem se stala součástí jedné ze skupin. Né, vždy se však setkáte jen s kladnou reakcí, rodiče mohou projevit zklamání, jelikož mají pocit, že jim poradna dostatečně nepomohla vyřešit situaci. To co se již v kritice nezmíní je skutečnost, kdy pomoc vyhledali. Jak jsem popisovala v práci včasné vyhledání pomoci odborníků je jedno z klíčových faktorů pro včasné a úplné vyřešení situace, se kterou rodina do poradny přišla. Proto jsem se rozhodla zeptat na názor skupiny rodičů, během jednoho sezení.

Sesbírané informace týkající se psychologické diagnostiky jsou smíšené. Většina z respondentů uvedla, že s tímto postupem souhlasí, ba co víc, považují jej za nutnost. Nutnost jak pro ně samotné, tak pro jejich možnou budoucnost s vysněným dítětem. Zejména považují za vhodné získání znalostí od odborníků. Jako další plus považují i setkání se s osvojiteli a pěstouny, jelikož tak mohou nahlédnout do každodenního života, který následuje po převzetí dítěte do péče.

Dalším často uváděným plusem byly přednášky na témata zdravého psychického vývoje dítěte, poznatky o psychické deprivaci a také identita osvojených dětí. Mezi nejžádanější témata patří také rozdíl mezi biologickým a náhradním rodičovstvím .

V dotazníku bylo uvedeno i pár negativních zkušeností s procesem, kterým

musí projít žadatelé o dítě. Pro některé z respondentů se jednalo o zbytečnou záležitost, která byla zdlouhavá. Tito lidé prožívali celý proces v tenzi a v naději blížícího se konce.

Dalším bodem dotazníku byla otázka, kdy byla vyhledána odborná pomoc. Zda před vznikem problému jako prevence nebo až po vzniku problému. Deset respondentů (pět párů) uvedlo, že do poradny začali chodit ihned jak byla adopce úspěšně dokončena. Osm z dotázaných tak učinilo na základě předešlých zkušeností, jelikož ve své péči měli již jedno osvojené dítě a tudíž měli jistou zkušenost s procesy, které mohou v náhradní rodině nastat. V jednom z dotazníků bylo uvedeno, že do poradny chodí již šestým rokem, jelikož nejdříve kluby navštěvovali s první osvojenou dcerou a nyní sem pravidelně docházejí i se synem, který do rodiny přibyl před nedávnem. Zbýlý pár tak učinil kvůli postižení svého osvojeného dítěte. Dítě má Downův syndrom a rodiče považují za vhodné být v kontaktu s odborníkem, který jim poskytne jak potřebné rady pro vývoj takto postiženého dítěte, tak i jistotu, že jejich péče o dítě je maximálně kvalitní a správná.

Zbývajících šest respondentů (tři páry) vyhledalo pomoc až v momentě, kdy se jim situace začala vymykat kontrole. Uznávají, že řešení problému se tím prodloužilo. Díky kvalitní zkušenosti s ROSou v poradně zůstali a stali se součástí skupinové služby, která je poskytována náhradním rodinám a nese příznačný název: „Nový domov”.

- rodiče jimž byl dotazník rozdán se shodli na odpovědi v oblasti podpory, které se párům mezi sebou vzájemně dostává. Mezi jasné klady jsou také zařazeny body jako: konfrontace s lidmi, kteří procházejí podobným obdobím jako oni sami,
- otevřená diskuze pod vedením psychologa,
- mohou si poslechnout a učit se jak ostatní řeší situace, které se na cestě za upevněním nově vznikajících rodinných vazeb mohou objevit a na základě vyslechnutých příběhů mají možnost vyvarovat se podobným chybám.
- pomáhají si vzájemně pochopit dětský svět a lépe do něj nahlédnout,
- společné prožívání úspěchů, zklamání a stejně tak semknutí nové rodiny.

Respondenti se jednoznačně shodují na skutečnosti, že rozebrat svoje pocity

a návrhy na řešení stávající situace s odborníkem a skupinou lidí, kteří je dokáží pochopit lépe než jejich okolí.

Klub náhradních rodin není jedinou možností odborných rad v ROSe pro náhradní rodiny. Z šestnácti respondentů, kteří klub navštěvují, jiné služby využívá osm dotázaných. Jsou poskytovány individuální nebo skupinové služby. Z poskytovaných služeb je věnována největší pozornost psychologické diagnostice. Proč právě diagnostika? Jak bylo zmíněno přáním rodičů je zdravý vývoj dítěte a proto se obracejí na odborníky s otázkami, které se týkají rozvoje jejich ratolestí. Pokud se zjistí jakékoliv podezření na poruchu, začně se okamžitě jednat. Je-li to v možnostech organizace začně s léčbou, pokud si ovšem léčba žádá jinou specializaci, pomohou rodičům nalézt vhodné odborníky a předají je do péče svých kolegů.

Zde je uvedena tabulka služeb a jejich využitelnost.

		Počet rodin	Počet dětí	Počet návštěv
Individuální služby	Psychologická diagnostika	5	5	12
	Domácí konzultace	2	1	6
	Individuální psychoterapie	X	4	30
Skupinové služby	Kluby rodin s dětmi	16	17	230
	Psychoterapeutické skupiny pro rodiče	6	X	42
	Týdenní a víkendové pobyty rodin s dětmi	8	12	32

Co se týdenních a víkendových pobytů týká, jedná se o vhodnou součást služeb pro náhradní rodiny. Čtrnáct respondentů z osmnácti se účastnilo buď víkendového nebo týdenního pobytu a nemohou si tuto zkušenost vynachválit. Tyto rekreační pobyty, které se pořádají během času letních, zimních či jarních prázdnin jsou odborníky hojně doporučovány pro jejich osvědčenou formu. Během těchto pobytů se rodiče zúčastňují seminářů a psychoterapeutických programů. Děti jsou pod dohledem dobrovolníků a je jim poskytnuta volnočasová aktivita prostřednictvím her. Každý dobrovolník má na starosti dvě děti. Kam se jezdí s ROSou? Rodiny se již podívaly do

Kašperských hor a do Holan u České Lípy, kam se chystá další čtyřdenní pobyt od 20. do 27. března.

Všichni dotázaní se shodli na důležitosti poradců a váží si jejich odbornosti, která jim nejednou pomohla vyřešit situaci a ulehčit jim od starostí, tak aby se mohli soustředit na vznikání a upevňování mezi rodiči a dětmi. Doporučili by ho každému a uznávají, že ačkoliv poraden, které by se zabývaly péčí o náhradní rodiny není na našem území mnoho, rozhodně je jich třeba.

Závěr

Uzavírám tuto práci poslední stránkou a přemýšlím, jak shrnout vše do následujících pár řádků.

Během zpracovávání práce jsem navštěvovala sezení klubu pro náhradní rodiny a díky tomu jsem se setkala se spoustou zajímavých lidí, se kterými jsme diskutovali o radostech a strastech rodinné výchovy.

Náhradní rodina není ve své nejhlubší podstatě jiná než ta biologická, jen každý z nich kráčel po jiné cestě životem, aby se ta rozdvojená stezka mohla spojit v jednu. Nyní už lépe dokážu pochopit význam „nové“ rodiny. Měla jsem možnost poznat práci poradců a jejich přímou spolupráci s klienty, teoreticky i prakticky.

Mým cílem bylo zaměřit se na problematiku poradenství a jeho potřeby v náhradní rodinné péči. Podle poměru v kazuistikách a výsledkem z dotazníků si myslím, že poradenství má u našich náhradních rodičů jasně zelenou barvu.

Seznam použitých zdrojů

GABRIEL, Z. a kol., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Grada Publishing, a. s., 2008, 1. vyd., ISBN 978–80–247–1788–3.

GABURA, J., *Sociálne poradenstvo*, Občianske združenie Sociálna práca, Bratislava, 2005, 1. vyd., ISBN 80–89185–10–X.

GABURA, J., *Poradenský proces*, Sociologické nakladatelství, Praha, 1995, 1. vyd., ISBN 80–85850–9.

GJURIČOVÁ, Š. a KUBIČKA J., *Rodinná terapie*, Grada Publishing, a.s., 2003, 1. vyd., ISBN 80–247–0415–3.

DALLOZ, D., *Žárlivost a rivalita*, Praha : Portál, 2002, 1. vyd., ISBN 80–7178–596–2.

Ed.: KOLUCHOVÁ, J., Problémy s utvářením identity v náhradních rodinách, *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*, Praha, MPSV, 1999, ISBN 80–85529–66–1.

LANGMAIER, J. a kol., *Dětská psychoterapie*, , Praha: Portál, 2000, 2. vyd., rožš. a přeprac., ISBN 80–7178–381–1.

MATĚJČEK, Z. a kol., *Náhradní rodinná péče*, Praha: Portál, 1999, 1. vyd., ISBN 80–7178–304–8.

MATĚJČEK, Z. a kol., *Osvojení a pěstounská péče*, Praha: Portál, 2002, 1. vyd., ISBN 80–7178–637–3.

MATOUŠEK, O. a kol., *Sociální práce v praxi*, Praha : Portál, 2005, 1. vyd., ISBN 80–

7367-002-X.

ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchova*, Praha: Portál, 2007, 1. vyd., ISBN 978-80-7367-318-5.

TOMEŠ, I. a kol., *Sociální správa*, Praha: Portál, 2002, 1. vyd., ISBN 80-7178-560-1.

TRAIN, A., *Nejčastější poruchy chování dětí*, Praha: Portál, 2001, 1. vyd., ISBN 80-7178-503-2.

ULČOVÁ-GALLOVÁ, Z., *Neplodnost – útok imunity*, Grada Publishing, a.s., 2006, 1. vyd., ISBN 80-247-1493-0.

VALENTA, M., *Dramaterapie*, Grada Publishing, a.s., 2007, 1. vyd., ISBN 978-80-247-1819-4.

Zákon o rodině - zákon č. 94/1963 Sb., v platném znění.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - zákon č. 359/1999 Sb., v platném znění.

Zákon o státní sociální podpoře - zákon č. 117/1995 Sb., v platném znění.

Časopisy a jiné tiskoviny

HUDECOVÁ, A., BELKOVÁ, V., Kluby náhradních rodin, *Náhradní rodinná péče*, 2002, č. 2, ISSN 1212-3765.

KOTEK, M., ROTREKLOVÁ, E. a WESSELÁ, V., Příprava budoucích pěstounů a osvojitelů na přijetí dítěte do rodiny, *Náhradní rodinná péče*, 2001, č. 1, ISSN 1212-3765.

KOVAŘÍK, J., Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, *Náhradní*

rodinná péče, 2003, č. 2, ISSN 1212– 3765.

KOVAŘÍK, J., Potřeby – zastaralý a přežitý koncept?, *Náhradní rodinná péče*, 2000, č. 3, ISSN 1212– 3765.

KLIMEŠ, J., Zachování identity dítěte, nejtěžší výchovný úkol moderní společnosti, MPSV, Praha, 2006.

Výroční zpráva Střediska ROSA za rok 2008.

Internetové zdroje

Základní pojmy - adopce (osvojení). [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/zakladni-pojmy/>>.

Osvojení a zahraničí. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici>.

Základní pojmy - pěstounská péče. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>>.

Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti NRP a práce s ohroženou rodinou. [online]. [cit.: 2009-12-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/novinky/vyuziti-zkusenosti-z-velke-britanie-pri-rozvoji-vzdelavani-v-oblasti-nahradni-rodinne-pece-a-prace-s-ohrozenou-rodinou.html>>.

Češi už na dálku adoptovali tisíce dětí. [online]. [cit.: 2007-07-13]. Dostupné na WWW: <http://domaci.ihned.cz/c1-21607150-cesi-uz-na-dalku-adoptovali-tisice-deti>.

Hlavní formy náhradní rodinné péče. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=369&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=369&par[lang]=CS)>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Adopce jsou pod drobnohledem úřadů.* [online]. [cit.: 2007-06-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4283>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Účinná podpora pěstounů a ohrožených rodin podle britského vzoru.* [online]. [cit.: 2009-11-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7896>>.

Natama, *Poradna pro osvojitele a pěstouny.* [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://natama.cz/?sid=48>>.

Natama, *Základní výcvik pro žadatele.* [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://natama.cz/?sid=45>>.

Adresář. [online]. [cit.: není k dispozici]. Dostupné na WWW: <<http://www.pestouni.cz/poradna/infoonrp/cz/adresar/>>.

Psychická deprivace u dětí I. [online]. [cit.: 2002-08-06]. Dostupné na WWW: <<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti/>>.

Příloha I. Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Nikola Lajpertová a studuji na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, na Teologické fakultě, obor sociální a charitativní práce. Má bakalářská práce je zaměřena na téma Poradenství a jeho význam pro náhradní rodiny. Součástí této práce je i dotazník, který držíte v rukou. Jeho cílem je potvrzení významu a důležitosti poradenství, i včasné vyhledání pomoci. Chtěla bych Vás touto cestou požádat o jeho vyplnění. S údaji, které do dotazníku uvedete nebude jinak nakládáno, je zaručena anonymita a jeho výsledky budou využity pouze pro účel této práce.

Předem děkuji za Vaše pravdivé odpovědi.

Věk:

Pohlaví: muž žena

1.) V jaké formě náhradní rodinné péče dítě máte?

- a.) osvojení
- b.) pěstounská péče

2.) Máte ve své péči více adoptovaných dětí či dětí v pěstounské péči?

- a.) ano
- b.) ne

Pokud jste uvedli ano, uvěďte počet: _____

3.) Souhlasíte s psychologickou přípravou žadatelů na náhradní rodiče?

Máte-li jiný názor než nabízenou odpověď uveďte jej.

- a.) ano

b.) ne

4.) Existuje konkrétní otázka, kterou Vám odborné poradenství během procesu o osvojení či pěstounské péči pomohlo zodpovědět?

Pokud zaškrtnete odpověď ano, uveďte v jaké.

a.) ano

b.) ne

5.) Využívali jste služby pro náhradní rodiny ihned po převzetí dítěte do péče nebo jste odbornou pomoc vyhledali v případě rady od odborníka?

6.) Chodíte do poradny i po vyřešení problému, se kterým jste na místo přišli?

a.) ano

b.) ne

7.) Pomáhají Vám rady odborníka v navazování vztahů s dítětem? Zaškrtnete-li ano, uveďte v čem konkrétně.

a.) ano

b.) ne

c.) zatím ne

8.) V čem podle Vás tkví význam příležitosti sezení, které se v ROSE konají jednou za dva týdny?

9.) Účastníte se víkendových či týdenních výletů, které organizace pořádá?

a.) ano

b.) ne

10.) Uvítali by jste častější sezení?

a.) ano

b.) ne

11.) Využíváte i jiné služby, které ROSA poskytuje? Pokud zaškrtnete ano, uveďte jaké.

a.) ano

b.) ne

12.) Dopručil/a by jste využití poradenství i jiným rodinám s přijatými dětmi?

a.) ano

b.) ne

Příloha II. Organizace věnující se pomoci náhradním rodinám

Seznam organizací, které se na území České republiky věnují náhradním rodinám. Jsou rozděleny do státních a nestátních složek, leč jejich cíl je stejný – podpořit nově vzniklé rodiny. Tento seznam je dostupný na www.pestouni.cz/poradna/infoonrp/cz/adresar/.

Nestátní neziskové organizace

Amalthea, o.s.

Zborovského náměstí 2018
530 02 Pardubice

Centrum pro rodinu Terežín, o.s.

Teplická ulice 3
412 01 Litoměřice

Děti patří domů, o.s.

Hrubá Voda 7
783 61 Hlubočky

Dům rodin Smečno

V zámku 5
273 05 Smečno

Filadelfie – Přístav Oldřichovice

Oldřichovice 249
739 61 Třinec 1

Fond ohrožených dětí

Na Poříčí 6
110 00 Praha

FOD Brno

Francouzská 58
602 00 Brno

Centrum náhradní rodinné péče při pobočce FOD v Ostravě

Bieblova 8
701 00 Ostrava 1

Institut náhradní rodinné péče

Orlická 9
130 00 Praha 3

ISIS – občanské sdružení pro pomoc náhradním rodinám

U Sportovní haly 1 a
779 00 Olomouc

Můj domov, o.s.

Bechlín č. p. 18
411 86

Občanské sdružení Modrý zvonek

Malá Morávka 233
793 36

Občanské sdružení Pod křídly

Družstevní 228
757 01 Valašské Meziříčí

Pěstounské rodiny kraje Vysočina

Na Vyhlídce 16

586 01 Jihlava

Rodina sv. Zdislavy

Hutisko– Solanec 395

756 62 Hutisko– Solanec

Rozum a Cit, o.s.

Na Výsluní 2271

251 01 Říčany

Sdružení pěstounů v Ostravě

Gončorovova 9

700 30 Ostrava

Středisko náhradní rodinné péče

Jelení 91

118 00 Praha 1

Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA

Římská 2846

272 04 Kladno

Triada – poradenské centrum, o.s.

Orlí 20

602 00 Brno

Trialog – brněnský institut rozvoje občanské společnosti

Colova 17
616 00 Brno

V zájmu dítěte, o.s.

V Roklích 247
155 31 Praha 5

Nadace

Nadace Naše dítě

Ústavní 91/95
181 21 Praha 8

Nadace TÁTA A MÁMA

Klimentská 1246/1
110 00 Praha 1

Nadace Terezy Maxové dětem

Plzeňská 5
150 00 Praha 5

Nadační fond J&T

Pobřežní 14
186 00 Praha 8

Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových

Praha 1 – Hrad
119 08

Nadační fond pro opuštěné děti Rozum a Cit

Jablonského 639/4

170 00 Praha 7

Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové

Senovážné náměstí 2

P.O. BOX 240

111 21 Praha 1

Věřejná správa

Kancelář veřejného ochránce práv

Údolní 39

602 00 Brno

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

Na Poříčnickém právu 1/376

128 01 Praha 2

Dále – kraje + obce

Zdroj : <http://www.pestouni.cz>, adresar

Abstrakt

LAJPERTOVÁ, N., *Poradenství a jeho význam v náhradní rodinné péči*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph. D.

Klíčová slova: psychologická diagnostika, poradenství v náhradní rodinné péči, identita osvojených dětí, psychická deprivace a její možná náprava v náhradní rodině

Práce je zaměřena na poradenství a psychologickou diagnostiku. Teoretická část pojednává o procesu, který předchází samotnému převzetí dítěte do péče a následné odborné pomoci, kterou mohou noví rodiče vyhledat. Zabývá se konkrétními problémy, se kterými se náhradní rodiče mohou setkat. Jedná se o otázku identity osvojených dětí a také otázkou, kterou se zabývají všichni náhradní rodiče – kdy říct dítěti, že nejsou jeho biologickými rodiči. Další otázkou, o které práce pojednává je psychická deprivace a její možná náprava v náhradní rodině.

V praktické části je vyhodnocen dotazník, který byl rozdán ve Středisku ROSA, jež poskytuje odborné poradenství. Dále je uvedeno pět kazuistik. Na základě těchto údajů je potvrzena důležitost poradenství pro náhradní rodiny. Nejedná se pouze o význam vzdělávací nebo psychologický, ale také poskytuje podporu při vzniku nových vazeb.

ABSTRACT

LAJPERTOVÁ, N., Advice and it's importance in foster family care.

Keywords: psychological diagnosis, advice in foster care, identity of the adopted child, deprivation and its possible remedy in alternative family.

Work is focused on the psychological diagnosis and advice. The theoretical part discusses the process that precedes the taking of the child and subsequent technical assistance to foster parents may seek .Deal'swith specific problems which foster parents may encounter. It is a question of identity adopted children, and also issues that deal with all foster parents – when to tell your child that is not his biological parent's. Another issue on which the work deals with the deprivation and it's possible remedy in alternative family.

In the practical part interpretation of questionnaire that was distributed at the Center ROSA, which provides expert advice. Furthermore, the five case studies. Based on these data confirmed the importance of counseling for foster family. Not only the importance of educational and psychological, but also provides support for the creation of new links.